

Univerzita Karlova

Přírodovědecká fakulta

Studijní program: Geografie

Studijní obor: Geografie se zaměřením na vzdělávání

Martin Petřík

Analýza dědictví hornické činnosti v regionu Příbramsko

Analysis of mining heritage of Příbram region

Bakalářská práce

Vedoucí práce: RNDR. Jakub Jelen

Praha 2020

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá dědictvím hornické činnosti v regionu Příbramsko. Uvádí do tematiky průmyslového období, pozůstatků této éry a jejich ochrany. Dále se věnuje hornické historii regionu Příbramsko a pozůstatkům hornické činnosti v něm. Aktuální situaci dědictví hornické činnosti v regionu přináší dotazníkové šetření, prováděné mezi obyvateli tohoto regionu. Na nějž navazují dva rozhovory s pracovníky institucí spravujících pozůstatky stříbrné, železné i uranové těžby.

Klíčová slova:

hornictví, uran, stříbro, Příbramsko, hornické muzeum

Summary

The key question of the Bachelor thesis is to define mining heritage in Příbram region. The topics of the industrial era, its remains and protection are being examined. The main purpose of this paper is to describe the mining operations in this region by revealing the history of mines in this region. The current situation is shown in detail using the questionnaire distributed between the inhabitants of Příbram region and the interviews with the employees of the local institutions who play the important role in the administration of the sector of silver, iron and uranium mining.

Key words:

mining, uranium, silver, Příbram, mining museum

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracoval/a samostatně a že jsem uvedl/a všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, dne 10. 8. 2020

.....

Martin Petřík

Obsah

1. Úvod.....	5
1.1. Metodika	6
2. Průmyslová éra.....	7
2.1. Hornický průmysl	9
3. Pozůstatky industriální doby	10
3.1. Ochrana kulturních památek	11
3.2. Zahraniční přístupy k obnově památek	15
3.3. Přístupy k obnově průmyslových památek v Česku	17
3.4. Hornický (montánní) cestovní ruch	19
4. Historie hornictví na Příbramsku	21
4.1. Vymezení regionu Příbramsko	21
4.2. Historie hornictví	22
5. Pozůstatky hornické činnosti ve městě a nakládání s nimi	27
5.1. Pozůstatky těžby stříbrné a železné rudy	27
5.2. Hornické muzeum Příbram a jeho pobočky	28
5.3. Nejvýznamnější doly skanzenu Březové Hory	30
5.4. Objekty spojené s rudným hornictvím ve správě města Příbram.....	34
5.5. Uranové pozůstatky ve správě Diama a. s.....	36
6. Praktická část	39
6.1. Metodika dotazníkového šetření	39
6.2. Výsledky dotazníkového šetření	39
6.3. Výzkumné rozhovory.....	49
6.4. Diskuze výsledků výzkumu	52
7. Závěr	53

1. Úvod

Kulturní dědictví je v moderní geografii stále se prohlubující tematika a jeho zkoumání nabývá většího významu než v minulosti. Pro vytvoření regionálních či národních identit často hraje zásadní roli právě přenášení hodnot z minulosti a uchovávání onoho dědictví. Jeho nedílnou součástí je i složka průmyslového dědictví a odkazů průmyslové či industriální éry. Zkoumání pozůstatků industriálního období je velice aktuálním tématem a to díky upouštění od prvoúčelnosti staveb a objektů, zrušení průmyslových aktivit, či ukončení hornické a jiných činností spojených s místním i národním průmyslem. Tyto pozůstatky, hmotné i nehmotné, často tvoří identitu měst a regionů, spojených s průmyslovou činností v dlouhém období před ukončením všech prací. Přenášení onoho dědictví, společenských hodnot a uchování pozůstatků průmyslové éry je zájmem mnoha organizací, správních celků, obcí i států. Přístupy k ochraně tohoto dědictví či opuštění od něj jsou různé a zabývá se jimi již mnoho publikací.

Uchovávání průmyslového dědictví je téma často řešené i v regionu Příbramsko. Bohatá hornická minulost zde zanechala mnohé pozůstatky a jejich správou je momentálně pověřeno více subjektů. Na toto specifické téma nebylo v regionu vytvořeno mnoho prací a je tedy důležité vytvořit charakteristiky pro toto území. Avšak prací a publikací zabývajících se analýzou využívání tohoto dědictví je nedostatek.

Bakalářská práce se zabývá analýzou dědictví hornického průmyslu na Příbramsku, respektive pozůstatky montánní činnosti z období od 18. století až po konec 20. století. Dále také jejich využíváním, popisem historických souvislostí těžby v regionu, dochovaných památek a krajinných útvarů. Pomocí dotazníkového šetření a navazujících rozhovorů zkoumá úroveň povědomí o těžební historii občanů Příbrami a širšího okolí. Cílem práce je s pomocí odborné literatury, dotazníkového šetření a rozhovorů, zhodnotit využívání montánního dědictví v regionu Příbramska.

Práce je rozdělena do úvodu, pěti částí a závěru. První část přibližuje průmyslovou éru, která zanechala v regionu studované kulturní dědictví. Historie průmyslového vývoje určuje směr veškerého vývoje dodnes a pro pochopení tématu je společně se studiem problematiky hornického průmyslu velice důležitá.

V další části se práce věnuje pozůstatkům průmyslové éry a jejich využíváním ve světě a v Česku. Ujasňuje pojmy používané v problematice obnovy průmyslových památek a definuje kulturní dědictví a jeho předávání.

Třetí část představuje historii hornictví na Příbramsku. Obsažena je historie dolování vzácných rud i pozdější dobývání uranu.

Čtvrtá část seznamuje s pozůstatky hornické činnosti na Příbramsku a ukazuje na jejich dnešní využívání.

Pátá část přináší výsledky dotazníkového šetření a díky jejich hodnocení a porovnání s rozhovory analyzuje nakládání s kulturním dědictvím v regionu Příbram.

1.1. Metodika

V práci bude použita deskriptivní metoda, která popíše aktuální stav pozůstatků hornické činnosti v regionu Příbram, hornickou historii regionu a nakládání s pozůstatky průmyslové činnosti ve světě i v Česku. Budou využita data a informace z literárních či internetových zdrojů. Rešeršní literatury budou popsány výše zmíněné problémy.

V praktické části bude použita metoda kvantitativní – dotazníkové šetření a poté kvalitativní metoda - řízený rozhovor. Během šetření budou osloveni obyvatelé zkoumaného regionu. Bude rozšířeno potřebné množství dotazníků pro vytvoření dostatečného počtu vyplněných dotazníků pro zpracování. Pro vyhodnocení dotazníků bude využito statistických metod a statistického programu.

Výsledky zpracované do tabulek a grafů pro přehlednější prezentaci, budou hodnoceny komparativní metodou. Po vyhodnocení výsledků proběhnou rozhovory s představiteli orgánů, které spravují pozůstatky hornické činnosti v regionu, na základě témat vyplynulých z dotazníkového šetření.

2. Průmyslová éra

Technický pokrok je společníkem lidské civilizace od jejích počátků a není tomu jinak ani dnes. Od prvních vynálezů, nástrojů až po dnešní megalomanské projekty postindustriální doby. Ač průmyslová éra v Evropě již skočila, zanechala po sobě řadu pozůstatků ve formě staveb i dalších zařízení, která v sobě skrývají často neprobádaný potenciál pro další využití. Ústřední seznam kulturních památek České republiky dnes eviduje přes 40 000 kulturních památek, z nichž je okolo 2 800 objektů a areálů, které dokládají kulturní technické dědictví (Tomášková 2013).

Pozůstatky tohoto období dnes dávají nahlédnout do různých stádií vývoje industrializace od konce středověku až po první polovinu 20. století. Ač žijeme v době postindustriální, 200 let trvající průmyslové procesy po sobě zanechaly velké množství hmotných pozůstatků průmyslové činnosti, ale i zkušenosti architektonické, vědecko-výzkumné, sociální a umělecké, které tvoří nehmotnou složku kulturního dědictví. Objekty dnes rychle chátrají, jako každý stavební objekt bez každodenního ruchu a života. Dopady zániku a transformace různých průmyslových odvětví se projevují na stavu objektů i na společenském a ekonomickém vývoji měst i celých regionů, které byly dříve spjaty s daným průmyslovým odvětvím (Tomášková 2008).

Průmysl po generace provázel historii celého světa a je důležité chránit a zachovat rychle mizející vědomosti z mnoha činností prostřednictvím ochrany jejich hmotných i nehmotných pozůstatků. Ochrana a propagace zámků, hradů a dalších dokladů historie se již stala samozřejmostí, je proto stejnou samozřejmostí chránit i reprezentativní pozůstatky zanikajících industriálních odvětví, pro zachování jejich odkazu (Doležalová 2004). Citovat lze Sira Neila Cossonse, bývalého předsedu britské vládní agentury na ochranu památek English Heritage, který se podepsal pod uvedením údolí Ironbridge Gorge jako první průmyslové památky na seznam světového dědictví UNESCO již v roce 1986, kdy ve svém výstupu na Bienále průmyslové architektury v roce 2007 v Praze řekl: „Důvod, proč dělat jakousi inventuru nyní, tkví v tom, že velká epocha průmyslu skončila. Konečný zánik se udál nevídaně rychle a výsledkem je, že během jedné generace už bude chybět bezprostřední povědomí o průmyslu a zkušenosti s ním. Na společnost to má dopad přinejmenším stejně revoluční, jako kdysi, při prvním doteku, měla industrializace na venkovská společenství. Zatímco pokračující výzkum pomůže s uvědoměním významu industrializace malé hrstce lidí, dle mého názoru je

zcela klíčová propagace z širšího pohledu veřejnosti; proto je nutné zajistit dostatečné a čitelné svědectví o této oblasti a přesvědčivě je interpretovat“ (Tomíšková 2013, str. 2).

České země, výjimečné svou polohou ve středu Evropy, byly významnou křižovatkou, která umožnila rozvoj technického pokroku a využívání nových poznatků ve všech oblastech vědy i výroby. Průmyslové dědictví je součástí kulturního dědictví lidské společnosti a má veliký význam pro pochopení identity regionů a civilizačního vývoje (Tomíšková 2008). O pozici Českých zemí svědčí i úspěchy dosažené právě na jejich území. Z oněch úspěchů lze uvést první koněspřežnou železnici vedoucí z Českých Budějovic do Lince, nebo první dosažení svislé hloubky 1 000 m na dole Vojtěch v Příbrami v roce 1875 (Tomíšková 2008). Od 16. století je neopominutelnou součástí industriální historie Českých zemí sklářství, které proslavuje naše území dodnes (Tomíšková 2013). České země a první Československá republika se řadily po bok nejvyspělejších států především v oblastech vodohospodářství a vodárenství, které dokládá i zařazení Třeboňského rybníkářského dědictví na indikativní seznam potenciálních památek WHL (Světového dědictví) UNESCO a mnoho historických vodárenských objektů, které vynikají vynikající architektonickou kvalitou. Dále v oblastech hutnictví, hornictví, pivovarnictví, kdy mnohé pivovary přečkaly úpadek během socialistického období a po roce 1990 opět začaly vyrábět a prosperovat. Na indikativním seznamu (seznam památek s mezinárodním statutem, nebo s nadnárodním významem, Které jsou na základě různých dohod a mezinárodních smluv označeny za obzvláště cenné pro celé lidstvo. Oficiálně Seznam světového dědictví, pracovní, ale méně přesně označován jako „seznam památek UNESCO“) (Národní památkový ústav 2019) potenciálních památek WHL UNESCO lze nalézt další z industriálních divů a to: papírnu ve Velkých Losinách, Vysílač na Ještědu, průmyslové soubory v Ostravě, Chmelařská oblast Žatecko a mnoho dalších (Tomíšková 2008). Roku 2019 byla na Seznam světového dědictví zapsána Hornická kulturní krajina Krušnohoří / Erzgebirge, která dokládá těžbu a zpracování rud právě v oblasti Krušnohoří. Tematicky i historií tato oblast připomíná dále zkoumaný region Příbramsko. (Montanregion Krušné Hory - Erzgebirge, o.p.s 2019)

2.1. Hornický průmysl

Těžba nerostných surovin a jejich zpracování se řadí k nejstarším výrobním oborům. Hornictví je považováno za první vědomou lidskou činnost vedoucí k technickému vývoji společnosti. Doba dobývání nerostných surovin trvá již od mladší doby kamenné až do dnešních dnů. Od začátků dolování s primitivními nástroji, přes odlamování surovin a hloubení mělkých jam, rýžování až po hlubinnou těžbu drahých kovů. Rozvoj hornictví v Českých zemích nastal ke konci 13. století v souvislosti s těžbou stříbra. O vyspělosti svědčí mnoho vydaných publikací zabývajících se hornictvím, např.: PŘIBYL, M. (2016): Hornické památky a historická důlní díla v ČR – vymezení problematiky, nebo JELEN, J. (2018): Montánní dědictví jako specifická forma reprezentace minulosti. S pozůstatky středověké i pozdější hornické slávy se lze setkat v Kutné Hoře, Jílovém u Prahy, na Jihlavsku, Jáchymovsku i na Příbramsku, kde došlo k rozvoji hlavně v 18. století (Křepelka 1986). V 19. století se plně rozvinula těžba kamenného uhlí, díky nastupující industriální revoluci, kdy se používalo uhlí jako zdroj energie pro pohon různých technologických zařízení. Neobvyklý rozmach hlubinné těžby umožnil proces koksování uhlí. S centry na Kladensku, Ostravsku a v povrchových dolech na Chomutovsku (Kafka 2003).

3. Pozůstatky industriální doby

Zatímco v době rozvoje jednotlivých odvětví průmyslu se hledaly nové plochy pro budování výrobních areálů/staveb, dnes je hlavním problémem hledání nového využití těchto objektů, které jsou často devastované, opuštěné nebo nevhodně využívány. Mnoho z těchto areálů se nachází přímo v centrech obcí a z hlediska atraktivity a funkčnosti center je potřeba hledat řešení, jak je navrátit do městského organismu, tak aby se zachoval tzv. „duch“ místa, a zároveň podpořila funkce pro rozvoj center (Doležalová 2004).

Podobnými problémy se zabývají i nejvyspělejší průmyslové země světa, mnoho z nich tyto důsledky řeší do dnes. Ze států, které řeší problémy s hledáním nového využití opuštěných a devastovaných areálů a s podobnou strukturou průmyslu jako v Česku můžeme uvést: Francii, Anglii, Německo, Nizozemí, Belgie, Rakousko a Polsko. Vzorovými příklady pro konverzi (viz. str. 11) industriálních památek na území Česka mohou být již obnovené a dobře fungující průmyslové areály s podobnou nebo stejnou typologií Německu, Polsku a Rakousku, jako jsou například hornický areál v Rammelsbergu nebo tábor nucených prací v Seegrotte (Doležalová 2004). V Česku byly již dříve realizovány, nebo se k realizaci připravují, projekty na konverzi industriálních památek i jiných technických areálů, které by měly vést k oživení ekonomického růstu i zařazení těchto ploch do funkčních struktur měst. Tyto areály mohou také představovat významný rozvojový potenciál z hlediska budoucího vývoje měst a regionů (Fragner 2005).

Průmyslová architektura je charakteristická vnitřním napětím, které je umocněno rozparem účelnosti a reprezentativnosti, uměleckých ambicí a ekonomie výroby, technických inovací a tradičních řemeslných postupů (Fragner 2005). Konverze průmyslových objektů pojata pro zlepšení prostředí propojením stylů, zkušeností, významů a informací, je často vítanou změnou prostředí. Spolu se zanikáním průmyslových staveb mizí i hodnoty působivé architektury moderní konstrukce, doklady o zručnosti a dokonalé stroje. Opuštěné průmyslové areály i ve změněných podmínkách zůstávají součástí paměti místa a představují kontinuitu, na kterou mohou navazovat nové aktivity, které jsou předpokladem další existence a záchranu památek (Zemánková 2003).

Důvody pro konverzi (nového využívání) industriálních areálů jsou:

- potřeby sociální,
- potřeby ekologické,
- kulturní a historické potřeby,
- potřeby bezpečnostní – odstranění kriminality a vandalismu,
- zachování jedinečnosti místa,
- obnovení a zachování urbanistické struktury města (Doležalová 2004).

Možnosti přeměny (časté formy využití) závislé na typu průmyslové památky jsou například: umělecké galerie, muzea, divadla, zábavní, společenská a nákupní centra, knihovny, moderní kanceláře, školy, hotely, rekreační objekty, pohodlné byty, umělecká studia a rozsáhlé areály mající smíšené funkce – vytvářejí se tak polyfunkční zóny (Zemánková 2003). Nevyužívané průmyslové objekty jsou různého rozsahu často i obrovských rozměrů, někdy jsou zatíženy negativními sociálními jevy i možnou ekologickou zátěží. Vlivem těchto aspektů je jejich atraktivita značně snižena a není plně využít ekonomický potenciál objektů. Na druhou stranu v areálech mnohdy stojí kulturně a technicky cenné budovy se zachovalým unikátním technickým vybavením (Fragner 2005).

3.1. Ochrana kulturních památek

V Česku se ochrana kulturních památek řídí zákonem č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči. Účelem zákona je: „vytvořit všestranné podmínky pro další prohlubování politickoorganizační a kulturně výchovné funkce státu při péči o kulturní památky, o jejich zachování a vhodné využívání, aby se podíleli na rozvoji kultury, umění, vědy a vzdělávání, formování tradic a vlastenectví, na estetické výchově pracujících a tím přispívaly k dalšímu rozvoji společnosti“ (zákon č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči).

Kulturní památka „je nemovitá a movitá věc, popř. jejich soubor,

- a) které jsou významným dokladem historického vývoje, životního způsobu a prostředí společnosti od nejstarších dob po současnost, jako projev tvůrčí schopnosti a práce umělecké, vědecké a technické.

- b) které mají přímý vztah k významným osobnostem a historickým událostem“ (Zákon č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů).

Kulturní památky se rozdělují na:

- movité, které tvoří nejznámější a veřejností velice vnímanou složku památkového fondu České republiky. Spolu se zámky, státními hrady a dalšími památkovými objekty tvoří tuto složku mnoho náboženských a církevních staveb, městské budovy, vesnická architektura a další specifické stavby – technické, vojenské apod. (Národní památkový ústav 2019)
- nemovité památky, které tvoří nejpočetnější a veřejností také přijímanou složku památkového fondu České republiky. Mezi tyto památky patří umělecká výtvarná díla sochařská, malířská, liturgické předměty, díla uměleckého řemesla, hudební památky, technická díla, archeologické nálezy apod. (Národní památkový ústav 2019).

Památka zapsaná na seznamu světového dědictví UNESCO přírodní a kulturní památka s mimořádnými světovými univerzálními hodnotami, prohlášená Výborem světového dědictví. Zápisy koriguje Úmluva o ochraně světového, kulturního a přírodního dědictví z roku 1972. Členské státy úmluvy jsou zavázány k povinnosti chránit materiální výtvořiny minulých generací spolu s jedinečnými úkazy vytvořenými přírodou. Česká republika je členem od roku 1990 (Národní památkový ústav 2019).

Technické památky jsou památky dokumentující vývoj a pokrok technických zařízení všech oborů lidské činnosti od jejich prvopočátků. Tato skupiny zahrnuje movité i nemovité památky: viadukty, lomy, mosty, vápenky, plavební kanály, větrné mlýny, mlýnské náhony, vodní nádrže, vodní elektrárny, papírny, mlýny, štoly, doly, hutě, pily, strojírny, zdymadla, pivovary, lihovary, tržnice, cementárny, sklárny, železárny, vysoké pece, chemické závody, sodovkárny, kovárny, cihelny, nádraží a dráhy, elektrárny, automobilky, stroje, technologická zařízení atp. (Dvořáková 2000).

Průmyslové památky jsou objekty vzniklé od nástupu průmyslové revoluce-přibližně 2.pol 18. století. V Česku mezi ně řadíme všechny technické památky, které jsou nebo byly součástí průmyslových areálů a staveb vzniklých od počátku 19.století (Purš 1960).

Tyto pojmy se řadí do skupiny **průmyslového dědictví**: „Průmyslové dědictví je tvořeno pozůstatky průmyslu a techniky, a jako součást kulturního dědictví člověka má historický význam pro porozumění civilizačnímu vývoji, pro pochopení principu

technologických změn, pro vědomí společenských souvislostí; vztahuje se k událostem a činnostem s dějinnými důsledky. Reprezentuje hodnoty a zkušenosti – technické, vědecké, architektonické, umělecké i sociální, ale také materiální, pro něž si zaslouží chránit a zachovat“ (Dvořáková 2007, str. 10).

Pro přehlednost se průmyslové památky řadí do oblastí podle typu průmyslové činnosti. Jako kategorizaci průmyslu poslouží popis druhů průmyslu použitý v knize Průmyslová revoluce v Českých zemích Jaroslava Purše, českého historika, profesora Univerzity Karlovy a člena ČSAV:

1. textilní průmysl,
2. cukrovarnický průmysl,
3. mlynářský průmysl,
4. pivovarnictví,
5. lihovarnictví,
6. sklářský průmysl a výroba porcelánu,
7. papírenský,
8. zpracování dřeva,
9. železárenský průmysl,
10. strojírenství,
11. stavebnictví,
12. chemický průmysl,
13. uhelný průmysl (Purš 1960).

Na první pohled je zřejmé, že odkaz technických památek nepůsobí izolovaně a neupomíná pouze historii jednoho průmyslového odvětví, nýbrž představuje komplexní soubor dědictví obsahující specifický otisk hodnotné architektury v urbanistické struktuře a krajinném rázu i další efekty nehmotného charakteru a technologické znalosti (Šenberger, Štědrý 2004). To, čím industriální památky přitahují, je zvláštní atmosféra, která představuje napětí mezi architektonickými hodnotami honosně působící architektury a účelností. Neboť reprezentativnost vzhledu továrny ukazuje na prosperitu, nýbrž úsilí o hospodárnost výroby má v sobě budoucí sebepopření a nahrazení. Atraktivní bývají i stopy zaniklých činností, znaky stáří, míjejícího času, rozpadu i neukončenosti (Fragner 2005).

Konverze představuje obecně změnu, proměnu, obrácení. V praxi se ve spojení s technickými památkami používá při převedení na jinou funkci. Konverzí také označujeme souhrn procesů, díky kterým po zániku původního účelu objektu nebo souboru staveb dochází k zachování a upravení pro nové využití (Zemánková 2003).

Důležitým tématem je také **kulturní dědictví**. Úctou ke konkrétním hodnotám se projevuje každý jedinec, společnost i každá komunita. Tyto hodnoty, které jsou v čase proměnlivé, se snaží chránit a uchovávat pro další generace. Tím dochází k vzniku dědictví. Hodnotu získávají hmotné i nehmotné prvky, nejen tedy objekty, ale i tradice a zvyky, které se v hojných případech stávají památkami a dědictvím. Dědictví však není statické, je dynamickým sociokulturním procesem, při kterém dochází ke zpracovávání minulosti v přítomnosti (Jelen, Chromý 2018).

Podle odborníků je "kulturní dědictví" neustále se formující a do jisté míry proměnlivý pojem. Podobně tekutá je i neustále se pohybující hranice mezi tím, co je dědictvím a co se právě stává dědictvím. Limity dědictví jsou geografické, časové a odborové. Hmotné dědictví představují nejen různé monumenty, sochy, budovy, historická centra, ale také celá urbánní či rurální území, doklady činnosti člověka (industriální dědictví), památky na významné události atd. Nejsou jen zdrojem otázek, jak reflektuje změny v nich a jaký vliv mají na naši lokální, regionální, národní či evropskou identitu. Stejně důležitý je problém, jak přispívá péče o dědictví k rozvoji konkrétního regionu apod. (Heřmanová 2009).

Mnohé současné společnosti s moudrými politickými reprezentacemi dokáží objekty kulturního dědictví využít při budování své identity, přičemž zde podle kulturologie hrají důležitou roli i národní tradice, legendy, mýty (např. slovenský Jánošík, legenda, politický vzor, inspirace pro různé umělecké projevy, zdroj byznysu v obcích, které s jeho působením souvisí, apod.). Péče o dědictví však zároveň formuje i současná města a místa, kde žijí lidé, může zlepšovat kvalitu jejich života, urychlovat jejich ekonomický rozvoj (např. díky turismu). Potenciál kulturního dědictví se odvíjí od našeho chápání tohoto pojmu a významu, který mu přikládáme (Šobánková 2018).

Pojem kulturní dědictví se defintoricky odvíjí od pojmu kultura. Kultura je souhrnem hodnot, znaků, produktů, vzorců chování akceptovaných předchozími generacemi atd., vlastních určité sociální skupině. Podle Tyllnera (2010, str. 41) bývá stavěna do protikladu k přírodě i k civilizaci: „Je souborem znalostí, zkušeností a dovedností (patří

k ní věda, technika a umění), dále je systémem norem a návodem potřebným člověku pro život ve společnosti. Těmto normám, dovednostem a chování se lze učit (kultura jako naučené chování, naučené ideje a postoje).“

Kultura se projevuje v mravech, chování, tradicích a kulturních vzorcích, které umožňují vzájemné odlišení kultur. Podle Mistríka (1999) je kulturní dědictví výběrem z těchto hodnot a odcházející generace ho přirozeně předává nastupující. Enkulturační si jedinec osvojuje kulturní dědictví své společnosti, tedy tu jeho část, která se považuje za tradici hodnou předávání, přičemž má tendence konzervovat, ale současně také inovovat se o nové podněty a ideje, díky komunikaci s jinými kulturami i o nové hodnoty (Šobánková 2018).

3.2. Zahraniční přístupy k obnově památek

Díky rozdílné struktuře průmyslu dochází v některých zemích k jeho úpadku, někde stále k rozvoji a v některých částech světa, např. v Číně, Brazílii nebo Indii je industrializace rozvíjena jako cesta k nové formě blahobytu. Na druhé straně stojí vyspělé průmyslové státy, kde dochází k úpadku některých průmyslových odvětví. Především kovovýroby, textilního průmyslu a odvětví založených na výrobě železa a těžbě uhlí. Úpadek byl v některých regionech natolik rychlý, že zachování hmotného dědictví působí závažné problémy. Tyto problémy můžeme pozorovat ve Velké Británii, Německu, Belgii i ve Francii (Kolektiv autorů 2009).

Zájem o průmyslovou architekturu se probudil v celosvětovém měřítku od 70. let 20. století. Dnes jsou průmyslové památky vnímány jako nepopíratelná součást kulturního architektonického dědictví a převládá snaha je uchovat. Země, kde průmyslová revoluce vypukla jako první, mají největší zkušenosti s konverzí průmyslových staveb a areálů, docházelo zde i k prvním změnám ve struktuře průmyslu a tudíž přetváření opuštěných areálů pro nové využití (Doležalová 2004). Pro představení práce uvádí různé přístupy z Německa, Francie, Nizozemska a Rakouska, které se vyznačují podobnou typologií průmyslových památek jako v Česku.

Industriální památky se stále více stávají předmětem zájmu návštěvníků a je tedy zapotřebí usměrňovat tento zájem tak, aby nedocházelo k zaměření cestovního ruchu pouze na úzký kruh pomníků průmyslové doby. Proto je potřebné nevytrhnout objekty průmyslového dědictví z kontextu, ale prezentovat je s celým rozsahem podobných

historických objektů, či celých oblastí – s historickými městy, hrady, zámky, vesnicemi. Takovou nabídku průmyslových památek schraňuje projekt European Route of Industrial Heritage (ERIH) – Evropská cesta průmyslového dědictví (Tomášková 2013).

Německo

Německo jde cestou získávání pozemků a staveb do vlastnictví místních samospráv, kde je jednodušší příprava a realizace či financování obnovy objektu, která se provádí z více zdrojů. Na obnovách spolupracuje památková péče, samospráva i další aktéři. Velké množství areálů je rozsáhlých, prováděné zásahy jsou minimální, díky snaze zachovat architektonický i technický význam pro zachování typického rázu krajiny a měst. Nové využití je především pro kulturní a společenské funkce a muzea. Výhodnější je využít smíšených funkcí pro další život památky. U technologických zařízení je hlavní jejich zachování a možnost prezentace široké veřejnosti. Jako příklady mohou posloužit (Doležalová 2004).

Francie

Ve Francii jsou konverze zaměřeny na velké plochy i na malé lokality. Nová využití jsou volena přednostně jako smíšená. Na přípravě projektů regenerace se podílejí hlavně města, zatím co realizace jsou prováděny polo-veřejnými společnostmi, často se využívá procesu vyvlastnění, tak, že lokalit zůstane ve vlastnictví města, která poté řídí celý proces konverze. Příklady přeměny průmyslových areálů jsou Noisel – továrna na výrobu léčiv přeměněna na ředitelství společnosti Nestlé a mnoho oblastí Paříže, konkrétně předměstí Issy-les-Moulineux – zde byla plocha bývalého průmyslového předměstí přebudována na byty, kanceláře a veřejnou zeleň (Doležalová 2004).

Nizozemsko

Nizozemí je specifické díky nerozvinutí těžkého průmyslu, charakter technických památek je především vodohospodářský. V posledním desetiletí prošly návrhy pro konverzi technických památek obrovským vývojem. Dříve se dařilo využívat jednu budovu pro jednu novou funkci a realizovat činnost jedním investorem. V Nizozemí figuruje velké množství soukromých organizací, které se starají o záchranu technických památek. Aby dále sloužily jako doklad průmyslové revoluce, jsou po rekonverzi využívána jako muzea. V současné době se Nizozemí přiklání ke komplexní

víceúčelové konverzi celých areálů. Časté jsou realizace sociální bytové výstavby nebo studentských kolejí. Příklady konverzí jsou Amsterdam – přeměněná skladiště na sociální výstavbu a Den Helder – přeměna zemské loděnice a suchých doků na tematický vodní park (Doležalová 2004).

Rakousko

V Rakousku probíhá péče o technické památky již od roku 1923, kdy byl zaveden nový zákon o památkové péči. Zavedením zákona, ale nevedlo k okamžitým opravám, zapsané technické památky se začaly renovovat až po 2. světové válce. Ke vzrůstu zájmu došlo při demolici textilního závodu Linci v 70. letech 20. století. Od té doby se vyvíjely různé strategie ochrany technických památek a průmyslového dědictví. Ve většině případů se dnes na ochraně podílejí obce společně s památkáři. Snaha při konverzích je vedena k co největšímu zachování památkových prvků. Významné přetvořené areály jsou Helft – dřívější hutní závod, dnes muzeum a společenské centrum a ve Vídni Gasometer – bývalý plynojem přetvořen na nové město se všemi jeho funkcemi (Stadler 2004).

3.3. Přístupy k obnově průmyslových památek v Česku

Počátky zájmu o ochranu industriálního dědictví pozorujeme již na přelomu 19. a 20. století, kdy byly některé první objekty průmyslové činnosti opouštěny a zanechaly tak areály vhodné k dalšímu využití, nebo ochraně. Po druhé světové válce se přistoupilo k systematictějšímu zkoumání a to díky rozvoji průmyslové archeologie, která si v této době vydobyla místo. Zásadní zlom v ochraně průmyslových památek, ale přišel roku 1985, kdy došlo ke stržení vlakového nádraží Praha – Těšnov, což bylo přijato velice negativně (kolektiv autorů 2009). Největší ohrožení pomníků industriální doby přineslo období po roce 1989, kdy docházelo k útlumu těžkého průmyslu a stavebnímu rozmachu. Snahy o programovou likvidaci objektů byly naštěstí překonány, což také dokazuje, po téměř desetileté snaze odborníků popularizovat industriální dědictví, zvýšený zájem o průmyslové objekty mezi architekty, developery i laickou veřejností. Objekty dříve jevící se jako problém dnes představují příležitosti. Původní nechuť ke zkoumání objektů a tradic připomínající industriální éru lze spojit s určitým odporem k samotné době, i přestože právě období průmyslové revoluce dalo Evropě dnešní tvář a podílelo se na vytvoření jejího kulturního dědictví se vším, co přineslo. Právě památky průmyslové revoluce ukazují na rozhraní destruktivity

a konstruktivity industrializace, kdy se z negativního může tvořit pozitivní (Schmelzová 2008).

Vývoj názorů k péči o průmyslové památky až po koncepci konverzí v Česku:

- V počátku, na přelomu 19. a 20. století a během první půlky 20. století, převládaly názory směřující k totálním demolicím (př.: Ostrava – Koksovna Karolina, nádraží Praha – Těšnov, cukrovar ve Vyškově na Moravě).
- Dalším krokem byl výběr charakteristických reprezentantů průmyslových areálů a objektů pro konzervování jejich hodnot. Dnešním trendem je obnova těchto památek v tzv. stylu: „teorie posledního pracovního dne“ (Matěj 2003). Podle kterého zůstávají objekty i věci v nich tak, jako by je předešlý den opustili zaměstnanci. Vyznačuje se ohmataným zábradlím, různými nápisy na zdech, informačními tabulkami, prošlapaným schodištěm atd. (př.: důl Michal v Ostravě).
- S nárůstem společenského povědomí o nutnosti zachování industriálních památek vyvstal názor zachování a nového využití areálů – pomocí úprav, dostaveb a přístaveb – a opět vtaženy do prostředí města (př.: Holešovický pivovar v Praze, administrativní centrum CORSO Praha – Karlín).
- Nejbližší dny přináší nové názory rozsáhlých urbanistických projektů, které představují řešení velkých průmyslových území př.: integrace oblasti do městského organismu, nalezení atraktivního využití pro město nebo region – př. Emscher Park v Německu, areál Phoenix v Dortmundu, nebo v Česku regenerace plochy koksovny Karolina V Ostravě a následné začlenění v centrální části města (Doležalová 2004).

Přitažlivost průmyslových památek bývá motivací k nalezení optimálního nového využívání budov a revitalizaci spolu s vědomím odpovědnosti za ponechání hodnot této éry. Nové využití skýtá mnoho podob, které se nechají shrnout do dvou kategorií: přeměna objektu k účelům nesouvisejících s jeho původním využitím a přeměna reflektující jeho dřívější činnost (Bell 1973). Druhou skupinou se práce zabývá v dalších kapitolách a lze ji rozdělit do dalších čtyř kategorií:

- regenerace technicky či architektonicky cenných solitérů (např. vodní mlýn ve Slupi na Znojemsku),

- regenerace celého areálu činnosti, odrážejícího technologický tok v krajině (sem můžeme zařadit srdce Hornického muzea Příbram),
- zachování solitéru či celého komplexu díky metodě posledního pracovního dne (např. areál dolu Michal v Ostravě),
- Vystavění turistického parku v okolí průmyslového komplexu (např. Rammelsberg v Německu).

Vzkvétající zájem o regeneraci hodnotných solitérů, ale i celých území dotčených průmyslem, čerpá z relativně nového pohledu na průmyslové památky minulosti: totiž že pro další generace bude prostředí průmyslové krajiny stejně důležité, jako jsou dnes památky z mnohem vzdálenějšího období. Obraz krajiny tvoří stejně jako kostely nebo zámky a zhmotňují připomínku často významné éry historie regionu či města (Fragner 2005).

3.4.Hornický (montánní) cestovní ruch

Důlní objekty již od jejich zprovoznění přitahují pozornost veřejnosti a po ukončení těžby se často stávají památkami. Jejich specifickou a unikátní hodnotu značí zařazení některých historických důlních staveb na seznam světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO. Do roku 2015 seznam obsahoval 27 montánních objektů a mnoho dalších bylo navrženo k zařazení (Schejbal 2016). Již dlouho láká návštěvníky Hornická kulturní krajina Krušnohoří, která byla roku 2019 připsána právě na seznam kulturního dědictví UNESCO. (Montanregion Krušné Hory - Erzgebirge, o.p.s 2019)

V Česku se díky péči státních orgánů, hornických spolků a dalších organizací, velmi rozšířily mnohé aktivity pro ochranu, využití a zpřístupnění technických památek. Po tisíciletém využívání nerostných surovin je v Česku počet hornických artefaktů a památek velmi vysoký. Jak bylo již zmíněno, je vedeno více než 2800 objektů zájmu s industriální tematikou a řada z nich patří do oblasti hornické (Tomíšková 2008). Je potřeba zdůraznit počínání Česka v oblasti ochrany a zpřístupňování objektů po ukončení těžby a také revitalizace území postiženého těžbou v severočeských hnědouhelných pánvích, v oblastech dřívější těžby uranu a v oblasti hornoslezské pánve. Došlo totiž k výraznému posunu oproti minulosti (Rybár, Hvizdák 2010).

Montánní turismus je druhem turismu, který se zaměřuje na sledování vývoje hornických disciplín a jejich praktických dopadů v minulých dobách lidské historie

(Schejbal 2016). Návštěvníci často respektují podzemní prostor a projevují pokoru k práci horníků (Rybár, Hvizdák 2010).

Objekty a areály spojené s těžbou nerostných surovin zahrnují hlubinná a povrchová díla. Jejich rozsah a druhy se s pokrokem techniky postupně měnily a vyvíjely. V počátcích historie se jednalo o jednoduchá povrchová díla a s rozvojem dobývacích metod i technického vybavení dosahovaly objekty větších rozměrů a doly větších hloubek, až směrem k rozsáhlým důlním komplexům. Především podle morfologie terénu a hloubky uložení se rozlišují dobývání povrchové a podpovrchové (hlubinné) (Schejbal 2016). Ve zkoumaném regionu jde o podpovrchový typ.

V regionu Příbramsko lze spatřit různé typy objektů, které jsou pro montánní turismus využívány. Podle účelu můžeme tato hlubinná důlní díla rozdělit na otvírková (úvodní), rozčleňovací, přípravná a těžební. Díky prostorové orientaci se rozlišují díla horizontální (překopy, chodby, štoly), úklonná (úklonné jámy, komíny, sýpy, prorážky, úpadnice) a svislá (jámy, šachtice, slepé jámy) (Schejbal 2016).

S dobýváním nerostných surovin jsou také neodmyslitelně spjaty haldy. Představují konvexní antropogenní formu reliéfu, která vzniká při hornické činnosti jako akumulace odpadního a skrývkového materiálu, často lokalizované v blízkosti dolu. Ty, které vznikly z materiálů hlubinného dobývání, se nazývají odvaly. Často bývají značně rozsáhlé a mohou výrazně měnit vzhled krajiny. Dalšími plochými útvary vytvořenými v souvislosti s těžbou nerostných surovin jsou odkaliště. Představují mělké nádrže, kde dochází k sedimentaci kalů z úpraven.

Z hlediska montánního turismu jsou také zajímavé hutě, úpravny a staré zpracovatelské stavby s jejich pozůstatky (Schejbal 2016). Tyto typy objektů nalezneme v regionu Příbramska a proto je tak turisticky vyhledávaný. Potenciál montánního turismu je zde velice rozsáhlý.

4. Historie hornictví na Příbramsku

4.1. Vymezení regionu Příbramsko

Pro vymezení zkoumané oblasti je možné využít administrativní vymezení území bývalého okresu Příbram, dnes území 3 ORP a to: Příbram, Dobříš a Sedlčany. Území se nachází na jihozápadě Středočeského kraje. Tato oblast byla určena výskytem pozůstatků hornické činnosti, které se nacházejí právě těchto 3 ORP. V minulosti městu Příbram náležel statut okresního města, tedy centra okresu Příbram. Jako jádrovou oblast zkoumaného regionu lze určit samotné město Příbram a území ORP Příbram, kde je koncentrace sledovaných montánních reliktnů nejvyšší.

K 1. 1. 2020 žije v Příbrami, jakožto stěžejním městem výzkumu, 32 503 obyvatel a na území ORP Příbram, Dobříš a Sedlčany celkově 115 104 obyvatel (ČSÚ 2020). Rozloha území je 1 692 km², jedná se o třetí největší bývalý okres České republiky. Jako přiblížení území regionu slouží přiložená administrativní mapa rozdělení okresu Příbram.

Obrázek 1: Administrativní rozdělení okresu Příbram

ADMINISTRATIVNÍ ROZDĚLENÍ OKRESU PŘÍBRAM - STAV K 1.1.2008

Zdroj: http://www.khsstc.cz/obsah/Pribram_58_1.html

4.2. Historie hornictví

Historie Příbrami a jejího okolí je pevně spjatá s báňskou činností. Ta byla hlavním hybatelem společenského a hospodářského života v celém regionu. Rozvoj i osídlení města bylo vždy obousměrně řízeno hornictvím. I přes krátké etapy důlní činnosti se dostalo důlnímu revíru velké slávy doma i v zahraničí. Pro revír byla klíčová ložiska Březové Hory a Bohutín. Na počátku prvních těžebních pokusů probíhala těžba pouze v povrchových vrstvách, zlatonosná byla říčka Litavka. Největšího ohlasu se region dočkal v 19. století díky těžbě stříbrné rudy a ve 20. století díky těžbě uranové rudy. Často opomíjená je těžba železné rudy, pro region také velice významná (Bambas 1990).

Na území regionu se první lidé zdržovali již od starší doby kamenné, pro nepříznivé klimatické podmínky však nedošlo k trvalému osídlení. Prapočátky těžby jsou spjaty s Keltů v době železné. Ti jako první začali věnovat úsilí dobývání olova, stříbra, železa a zlata z bohatého podloží. Keltové jsou tedy zakladateli hornické tradice v příbramském regionu. Do 10. století je doloženo osídlení Slovy, kteří se zde zabývali metalurgickou činností, což signalizuje další zájem o nerostné bohatství. Počátky systematické těžby se datují do 14. století. Nejstarším dochovaným důkazem je listina z roku 1311 k příležitosti předání huti biskupu Janu IV. V této době měla báňská činnost pouze lokální význam a došlo k přistěhování německých horníků a hutníků (Křepelka 1976).

V období první poloviny 16. století dosáhlo dolování stříbra prvního vrcholu. Došlo k povýšení Příbrami na královské horní město Rudolfem II. v roce 1579, což přispělo k dalšímu rozvoji hornictví. Brzy však došlo k úpadku těžby z důvodu vyčerpání povrchových ložisek a expandování do větších hloubek nebylo možné kvůli nepříznivé finanční situaci (Velfl 2002). Nepříznivě zapůsobila i morová epidemie v 80. letech 16. století a do počátku 18. století Příbram provozovala pouze jeden důl pro udržení honosného a výhody skýtajícího titulu. Prvním impulzem pro znovuoživení města se stala výstavba chrámu Svatá Hora, dokončena roku 1658. Ten se postupně stal nejslavnějším poutním místem v Čechách a příliv poutníků akceleroval rozvoj speciálních řemeslných odvětví důležitých pro region. Hlavními obory, stimulující aktivní činnost byly: perníkářství, rozárnictví, řezbářství a voskařství. Na počátku

18. století po uzdravení z 30. leté války došlo k obnovení báňské činnosti, především v oblasti těžby železa a jeho zpracování. Na přelomu století hlavní zásluhou dále zmíněného hutníka J. A. Alise došlo k renesanci těžby stříbrné rudy, kdy započala nová éra příbramského hornictví, vrcholící v 19. století (Velfl 2003).

Největšího rozmachu se Příbramsku dostalo ve spojení se jménem J. A. Alise, který byl na konci 18. století inovátorem spousty technologických postupů. Díky kolmému ražení šachet se došlo k přístupu do hlubších partií ložiska. Na příbramskou těžbu mělo vliv mnoho faktorů, spolu s inovacemi došlo k efektivnějšímu využívání energetických zdrojů a těžená ruda se začala kvalitněji zpracovávat. Tyto faktory dopomohly k vyzdvižení regionu v druhé polovině 19. století. V této době došlo k využívání parních strojů, ocelových lan k sestupu do stále větších hloubek a zlepšení managementu práce, inspirovaného Evropou a USA (Hornické muzeum 2002).

Roku 1779 byl v blízkosti březohorského pahorku Koráb zaražen důl Vojtěch, který je z ekonomického hlediska nejvýznamnějším dolem místního revíru. O deset let později vzniká důl Anna. Dále v průběhu 19. století došlo k otevření několika dalších dolů: roku 1813 byla zaražena jáma Císaře Františka I., později Ševčínský důl, roku 1822 důl Marie, poté roku 1836 důl August, dnes Drkolnov a další. Během času na významu přibývalo u dolů Marie, Vojtěch a Ševčín (Velfl 2002). Na dole Vojtěch došlo roku 1875 k dosažení svislé hloubky 1 000 m, za použití jediného těžebního lana, což je světové prvenství. Současně s rozvojem hornictví došlo také k rozmachu hutnictví. Založena byla nová huť, která se časem změnila v průmyslový komplex a dodnes slouží hutní výrobě společnosti Kovohutě, a. s. Příbram (Křepelka 1976).

Během 19. století došlo k nárůstu pracovních míst, s čímž byl zároveň spojen i růst počtu obyvatel. V Příbrami žilo v první polovině 18. století 1 200 lidí a ke konci 19. století již 14 800 obyvatel a na Březových Horách téměř 6000 obyvatel (Velfl 2003). Pro přiblížení historie vývoje Březových Hor, jakožto samostatné obce, slouží další odstavec.

Dnes tvoří Březové Hory souvislou zástavbu města Příbram, ale do jednoho městského celku byly včleněny až roku 1953. Do té doby šla jejich historie samostatnou cestou. První písemné známky o těžbě v této lokalitě jsou ze 14. století, avšak první zmínka o osadě je z roku 1526 (Čáka 1979). Střed osady se nacházel na kopci jménem Koráb, který byl příznačně porostlý březovým porostem a odtud tedy Březové Hory. Za

pokácení oněch bříz v minulosti čekala provinilce pokuta, což ukazuje na formu dochování březového háje dodnes (Čáka 2002). Podle tradice rostoucí břízy obnovují rudné žíly pod povrchem (Schmelzová 2008).

Samostatnost na Příbrami získaly Březové Hory roku 1848 a roku 1897 byly císařem Františkem Josefem I. povýšeny na královské horní město (Čáka 1979). Především díky samostatnosti se Březovým Horám vyhnula etapa příbramské proměny v dobách uranového hornictví. Poddolování oblasti představovalo rizika pro výstavbu sídlišť a větších objektů. Stavební dispozice tedy zůstala takřka neproměněna a z její struktury je patrné, že rozvoj města a aktivita v něm byla formována hornickou činností (Velfl 2003).

Na periferiích vznikala nová zástavba a rozšířila se i občanská vybavenost. Změnila se i doposud středověká tvář města a náměstí získalo druhou dominantu ke kostelu sv. Jakuba: v empírovém slohu postavené báňské ředitelství, později státní podnik Rudné doly Příbram (Velfl 2008). Změny zastihly i Březové Hory. Březohorské náměstí získalo novou tvář díky výstavbě kostela sv. Vojtěcha a honosně působící budově obecné školy, která byla při stavbě ohrožena poddolováním a musela být přesunuta o několik metrů.

Dalším milníkem bylo založení báňského učiliště, kterému byl roku 1865 císařem Františkem udělen titul báňské akademie. Roku 1894 škola získala titul vysoké školy, spolu s názvem Vysoká škola báňská v Příbrami. Příbram se tedy stala ohniskem báňské činnosti v obou rovinách, jak samotném dolování, tak i v oblasti vysoce kvalifikované přípravy báňských a hutnických odborníků (Křepelka 1976).

Období rozkvětu příbramského hornictví a možná i hospodářského a kulturního života trvalo 110 let. V 90. letech 19. století ovlivnila příznivý vývoj hospodářská krize a druhou ranou se stala důlní katastrofa v dole Marie v květnu roku 1892, při které zahynulo 319 obětí. Od těchto událostí začalo rudné hornictví v regionu upadat.

V první polovině 20. století v březohorském revíru stále probíhala těžba stříbra a olova, avšak nadále stagnující. Během druhé světové války se region dostal do velikého útlumu a lze období označit jako krizi příbramské důlní činnosti. Spolu s krizí došlo k přesunutí Vysoké školy báňské do Ostravy roku 1945, došlo tedy ke ztrátě akademického statutu města (Velfl 2003). Ke zlepšení situace nepomohly ani rekonstrukce důlního systému, modernizace strojů či nové technologické postupy.

V šedesátých letech 20. století těžba směřovala k útlumu a v roce 1978 došlo ke kompletnímu ukončení těžby stříbrné a železné rudy. Opačná situace nastala u těžby uranu, která začala určovat dynamiku rozvoje města. Z hospodářského zázemí těžby uranu těžila občanská vybavenost a došlo k totální proměně vnější tváře města spolu s jeho vnitřními mechanismy (Velfl 2002).

V roce 1947 byly zahájeny první průzkumy uranových ložisek sovětskými odborníky a Příbramsko bylo klasifikováno jako: „samostatná uranová lokalita s možností průmyslového využití“ (Velfl 2003 s. 128). Pro největší potenciál byly vyhloubeny tři jámy v oblasti vrchu Vojna. Po otevření více jam vzrostly nároky na personální kapacity. To přivedlo množství horníků, což však nenaplnilo potřebu dostatečného počtu zaměstnanců. Zpočátku byla situace řešena nasazením německých válečných zajatců, později také brigádnickou výpomocí zaměstnanců jiných podniků. Od roku 1948 zde fáráli chovanci tábora nucených prací, od roku 1951 pak vězňové.

Tábor nucených prací Vojna byl založen v blízkosti dvou dolů u vrchu Vojna a k jeho vystavení přispěli němečtí váleční zajatci. Od roku 1948 byli do tábora dnes protiprávně a bez rozsudku umístováni třídní nepřátelé. Brzy se tábor Vojna stal největším táborem nucených prací tehdejšího Československa. V roce 1951, kdy byl tábor transformován ve věznici, skýtal 760 chovanců, toto číslo se do roku 1956 rozrostlo na 1 517. Hlavní činností vězňů byla práce v uranových dolech a výstavba nových částí města. Roku 1953 vznikla nová věznice Bytíz, v naprosto jiném kabátu fungující do dnes. Právě do této věznice byli po zrušení tábora v roce 1961 odsouzení převedeni (Bártík 2006).

Pod vlivem uranové těžby opět započal rozvoj města a regionu od roku 1948 až do roku 1991. Roku 1948 došlo k založení prvních šachet a v následující době vystavení sídliště Stalingrad, finských domků a ubytovny na Zdaboři. V roce 1952 došlo k rozhodnutí o výstavbě sídliště Příbram VII v rozsahu 3 000 bytových jednotek, dvou osmiletok, velkého kulturního domu, jedenáctiletky, trojích jeslí, čtyř mateřských škol a lázní s plaveckým bazénem. Tím ale výstavba pro potřeby uranového hornictví nekončila a dále byla prováděna bytová výstavba i v okolních obcích Dobříši a Milíně. Podporována byla i výstavba rodinných domků. Vybudován byl rekreační areál Nový rybník. Dalšími oblastmi výstavby byly Zdaboř, Drkolnov, Ryneček a Plzeňská ulice. Není tedy pochyb, že rychle se rozšiřující těžba stala hybnou silou rozvoje regionu i města.

Kvůli orientaci na vysoké výnosy nebyl brán ohled na pracující v dolech ani životní prostředí. U obou si těžba vybrala vysokou daň. Změny se uskutečňovaly až v 60. letech 20. století. Ohromný příliv nových pracovníků z celého tehdejšího Československa zvýšil potřebu bytové zástavby. Vznikla tedy nová sídliště spojující historickou část Příbrami a Březové Hory. Nová, často panelová výstavba, se nevyhnula ani historickému jádru Příbrami. V 50. a 60. letech proběhly necitlivé asanace, které znamenaly zmizení původních ulic a několika cenných staveb. Panelové sídliště vyrostlo i v blízkosti historického středu města, dnešního náměstí T. G. M., kde se nachází kostel sv. Jakuba. Výstavbě panelových sídlišť však unikly Březové Hory, to z důvodu obav z narušené statiky poddolováním podloží. Tyto obavy byly zcela opodstatněné, v minulosti došlo k mnohým propadům. Na Březových Horách tedy vyrostly drobné hornické domky, esteticky doplňující okolí historické zástavby. Nárůst obyvatel přinesl i rozvoj občanské vybavenosti: vznikla síť školských, obchodů a zdravotnických zařízení. Po období světových válek došlo také k oživení kulturních aktivit (Velfl 2008).

Uranový průmysl zatěžkal státní rozpočet i Uranové doly Příbram a postupem času výnosy nedokázaly krýt náklady. Od 80. let začal útlumový program a uranové doly následovaly doly rudné, uzavřené roku 1978, a ukončily těžební činnost v roce 1991. Etapu uranové těžby lze shrnout citací ředitele Hornického muzea Příbram: „Uranové doly snad nejvíce, v kladném i záporném slova smyslu, poznamenaly ráz města i regionu“ (Velfl 2003, str. 152).

5. Pozůstatky hornické činnosti ve městě a nakládání s nimi

5.1. Pozůstatky těžby stříbrné a železné rudy

Mnoho z pozůstatků z doby hornictví stříbrné a železné rudy na Příbramsku se nedochovalo, ale ty, které ano, vynikají často technologickými unikáty, zachovalostí budov, zajímavostí historie nebo rekordními zápisy dosažení největších hloubek (Čáka 2002). Pozůstatky po rudném hornictví jsou v Česku raritou, proto právě ty příbramské skýtají skvělý návštěvní potenciál, který se s prohlubujícím zájmem o památky industriální éry může ještě zvětšovat. Jak předešlé kapitoly ukázaly, historie příbramského rudného revíru je velice pestrá a proto jen samotné hornické muzeum ročně přivítá v průměru 120 000 návštěvníků (výroční zpráva hornického muzea).

I přes to, že veškerá báňská činnost byla na Příbramsku ukončena na počátku 90. let 20. století, otisk hornické minulosti je pevně vryt až do vzdálených městských koutů. Hornické památky tvoří tvář města již po generace a důlní budovy jsou neodmyslitelnou dominantou panoramatu města. Tvoří přirozené orientační body a tyto doklady industriální architektury vykazují vysokou estetickou kvalitu. Hornictví zde nezanechalo pouze materiální odkazy, tradice zde ponechané, dnes v již okleštěné formě, i v současnosti představují základ příbramského povědomí. Jedná se i o tradice řemeslné, přímo spojené s rozvojem hornictví.

Takto hluboký odkaz také vytváří potřebu ochrany. To si uvědomilo především Okresní muzeum Příbram, které v součinnosti s dalšími subjekty (Správa uranových ložisek, Rudné doly, hornický Spolek Prokop, Kovohutě Příbram, Cech příbramských hutníků a horníků a další) buduje báňský skanzen a přeměnilo se v Hornické muzeum Příbram. Na území bývalého pracovního tábora Vojna vznikla expozice, která se věnuje komunistické represi a uranovému hornictví (Velfl, Trantina 2004).

Důležité je zmínit i práci hornického Spolku Prokop, který se zasloužil vyvinutím velké snahy, o záchranu památek a obnovu právě hornických tradic. Tento spolek dnes pečuje o důl Marie, který nespravuje Hornické muzeum Příbram a je v majetku města Příbram, a pořádá zde mnoho událostí, například Hornického Mikuláše, zaměřeného na ty nejmenší obyvatele města. Dále se na dnešním stavu památek pozitivně podepsala práce dalších organizací, jmenovitě: Česká geologická společnost, Cech příbramských horníků a hutníků, Společnost občanů a přátel Březových Hor, Příbramští betlemáři, ochranáři přírody či skautské hnutí. Díky všem těmto skupinám jsou tradice a památky

období hornického rozmachu zakonzervovány a jejich kulturní hodnota přežívá dodnes (Velfl 2003). Přehled Spravovatelů hornických pozůstatku v regionu přináší tabulka 1: uvedená níže.

Tabulka 1: Spravovatelé pozůstatků hornické činnosti v regionu Příbramsko

Spravovatel objektu	Typ objektu
Hornické muzeum Příbram	Muzeum zlata Nový Knín, památník Vojna Lešetice, Muzeum špýchar Prostřední Lhota, Skanzen Vysoký chlumeč, doly Březových Hor: Anna, Ševčiny, Drkolnov, Vojtěch, podzemí dolu Prokop, Hornická chalupa
Diamo a. s.	Veškeré uranové pozůstatky a jejich odvaly viz. Tabulka 2
Město Příbram	Nadzemní budovy dolu Marie, Bývalé ředitelství rudných dolů

Zdroj: vlastní zpracování

5.2. Hornické muzeum Příbram a jeho pobočky

Hornické Muzeum Příbram je národní kulturní památkou a zároveň největším hornickým muzeem v Česku, založeným již roku 1886. Expozice nacházející se v originálních objektech přibližují návštěvníkům bohatou montánní minulost regionu a města ve třech obsáhlých prohlídkových areálech. Všechny 3 areály jsou představeny v dalších kapitolách, ale mezi zajímavosti patří nadále jízda Prokopskou štolou až k ústí jámy Prokop, jízda hornickým vláčkem po povrchu mezi doly Ševčiny a Vojtěch, fárání důlním výtahem do podzemí dolů Anna a Vojtěch, průchod Vodní štolou Anna dlouhou 330 m nebo sjezd po speciální skluzavce do dolu Drkolnov.

Nejcennější exponáty muzea tvoří historické parní těžní stroje dolů Anna a Vojtěch. Jedinou památkou je velké vodní kolo z 19. století, umístěné v podzemí dolu Drkolnov, které nabývá mezinárodního významu, díky ojedinělosti takto staré a dochované technologie. V původní chalupě ze 17. století navíc muzeum prezentuje

havířský folklor a hodnotné jsou mineralogicko geologické sbírky, kterým vévodí největší vzorek stříbra v muzeích Evropy, umístěný roku 2014 (Hornické muzeum Příbram 2002).

Dnes je Hornické muzeum města Příbram spojeno pouze s Prokopskou poutí, která se koná každoročně na Březových Horách. Budovy a jejich zázemí však skýtají daleko větší potenciál. Jednou z oblastí je vytvoření zážitkového typu muzea. Některé části muzea jsou touto formou prezentovány již nyní.

Během roku Hornické muzeum Příbram pořádá mnoho akcí, zaměřených hlavně na školy a rodiny s dětmi. Výjimkou ale nejsou ani události pro dospělé publikum. Tyto akce představují velký potenciál k vytvoření kulturního centra města, tuto možnost ale sráží nedostatečná propagace, probíhající pouze na internetových stránkách muzea. Hornické tradice by zde nemusely být pouze prezentovány, ale muzeum by mohlo přispět k jejich oživení. Největší prostor pro využití je v zimních měsících, kdy dochází k uzavření podzemních prostorů a upravená otevírací doba vytváří tiché a osamělé prostory.

Zaměření Hornického muzea Příbram je především na laickou veřejnost. Při návštěvě muzea skupinou školáků, nedochází k úpravám od běžných prohlídek. Prohlídky jsou tedy realizovány jako průvodcem řízené okruhy s výkladem. Speciální události tvoří programy pro děti. Každoroční programy jsou spjaté s významnými dny v roce, například velikonoční a vánoční program, Muzejní noc a dále probíhající dny s permoníky pro předškolní děti.

Prohlídkové areály muzea tedy skýtají veliký potenciál, který působí nevyužitě, což dokládá i průměrná roční návštěva 120 000 návštěvníků (výroční zpráva 2019). Velké mezery jsou v organizaci prohlídek. Potřeba průvodce udává tempo prohlídek a rozdílnost skupin není brána často v úvahu.

Muzeum zlata Nový Knín

Muzeum zlata v Novém Kníně je součástí Hornického muzea Příbram a sídlí v historické „Mincovně“ na náměstí Jiřího z Poděbrad. Dokumentuje montánní činnosti v oblasti regionu, především těžbu a zpracování zlata. Spojuje dějiny hornictví od těch nejstarších dob až do 20. století s dějinami Nového Knína. Expozice představují i místní řemesla, průmysl a historii mistrovství v rýžování zlata. Dále jsou v okolí muzea tři naučné stezky seznamující s geologicky-hornickými tématy (Hornické muzeum 2002).

Vojna

Autenticky dochovaný areál vězeňského tábora byl po rozsáhlé rekonstrukci zpřístupněn veřejnosti v roce 2005. Nachází se 5 km jihovýchodně od Příbrami, v okolí jsou dvě bývalé uranové šachy Vojna I a II. Tábor byl v letech 1947 až 1949 určen pro německé válečné zajatce a v období mezi lety 1949 a 1951 byl transformován v tábor nucených prací. Nejdélší období sloužil objekt jako vězeňské zařízení politických vězňů komunistického režimu v letech 1951 až 1961. Zachovány jsou původní budovy korekce, velitelství, tzv. bunkru, kulturního domu, ošetrovny, ubytovacího domu G a pozůstatky dolů na těžbu uranových rud. Hlavní téma expozice je komunistická perzekuce po únoru 1948, protikomunistický odpor a přibližuje dějiny uranového hornictví v Česku. Součástí areálu je také venkovní expozice báňské techniky, zahrnující uranový geopark profesora Jiřího Krupky a funkční důlní železnici (Hornické muzeum 2002).

5.3. Nejvýznamnější doly skanzenu Březové Hory

Jak vyplývá z předešlých kapitol, Příbramský rudný revír je opravdu bohatý. Proto je téměř nemožné vystihnout veškeré štoly, které zde byly otevřeny. Tato kapitola se tedy zabývá těmi nejdůležitějšími památkami industriální éry, které se dochovaly do současnosti a jsou pro město, návštěvníky i obyvatele význačné. Velká část z nich se nachází na Březových horách, které se v 2. polovině 19. století řadily mezi největší dodavatele stříbra v celém Rakousko-Uhersku. To potvrzuje i fakt, kdy se zde vyprodukovalo průměrně 97 % veškerého stříbra. Nejvýznamnějšími památkami jsou zde doly Vojtěch, Marie, Anna, Prokop a Ševčínský důl (Diviš 1936).

Důl Ševčiny / Ševčínský důl

Ševčínský důl je bezesporu nejznámějším areálem na Březových Horách. Je také těžištěm prvního hornického muzea v Čechách, které bylo zpřístupněno veřejnosti již roku 1978. V roce 1813 byl zaražen jako třetí v pořadí po dolech Vojtěch a Anna, ale s prvním jménem po císaři Františku I., poté císaři Františku Josefu I. Dnešní jméno získal v roce 1918 podle mohutné rudné žíly – Ševčínský. V polovině 19. století došlo k dosažení větších hloubek a bylo tedy možné dokončit 22 km dlouhou odvodňovací

dědičnou štolu celého revíru. Jámová budova postavena ve stylu Malakov (kombinace zdobeného cihlového a kamenného zdiva připomínající architekturu období krymské války) a nárožní věžička sloužící pro astronomická měření tvoří obraz, který se dnes v Evropě již téměř nevidí. Od roku 1880 je zde parní těžní stroj. Od roku 1884 se vytěžená surovina dopravovala úzkokolejkou do vojtěšské úpravny rud. Ocelová konstrukce těžní věže byla postavena později. Od počátku slouží jáma jako tzv. vtažná, díky přirozenému klesání vzduchu zajišťuje provětrávání propojených dolů, a to se nezměnilo až do roku 1965, kdy byl nainstalován nový ventilátor. Součástí areálu je strojovna s ojedinělým pístovým kompresorem, bývalý bytový dům báňských techniků a úředníků, cáchovna a jiné provozní budovy (Tomíšková 2008).

Dnes je objekt ve správě Hornického muzea Příbram a je součástí prohlídkového okruhu A. V rámci prohlídky se návštěvník dostane do šachetní budovy, strojovny, sbírky minerálů, zachovalé hornické chalupy, nacházející se nedaleko a sbírky reprezentující historii dobývání rud v regionu. Za větší zmínku stojí hornická chalupa ze 17. století, původně dřevěná, ale v 19. století prošla přestavbou. Její zajímavý exteriérový prvek je šindelová střecha. Ve vlastnictví muzea je od roku 1976. Uvnitř chalupy nalezne návštěvník expozici přibližující prvky života hornické rodiny z konce 19. století a interiérové vybavení (Velfl, Trantina 2004).

Součástí areálu je dřevěný žentour, jehož replika stojí na dvoře Ševčinského dolu. V roce 2006 došlo k rekonstrukci dráhy hornického vláčku, dnes vedoucí po úzkokolejné trati přes most nad ulicí Pod Kovárnami, poté ulicí Pod strouhami až k portálu Ševčinské štoly. Tato trasa byla v 19. století využívána k přepravě vytěžené rudy právě z dolu Ševčiny do úpravny rud u dolu Vojtěch (Hornické muzeum 2002).

Důl Vojtěch

Důl Vojtěch se nachází na Březových Horách a byl otevřen 11. října 1779. Podnět pro otevření podal generální horní mistr Jan Antonín Alis. K pojmenování po sv. Vojtěchu došlo brzy, 4 roky po otevření. Štola Vojtěch je první kolmou štolou, která se v březohorském rudním revíru otevřela. V době největší výtěžnosti se zde těžilo z Vojtěšské ležaté, Mučednické, Eusebské a Ševčinské žíly. V počátcích měli horníci velké potíže se zaplavováním dolu, i přesto že zde bylo nainstalováno vodní kolo a roku 1782 zprovozněn vodotěžný stroj. (Hornické muzeum 2002) Po úspěšném odčerpání

vody zde práce postupovaly velice rychle. Nejvýznamnějším milníkem je dosažení hloubky 1 000 metrů. Stalo se tak roku 1875, jako na prvním místě v Evropě, s použitím jednoho těžebního lana. Dnes si můžeme prohlédnout pamětní desku, připomínající tento den v šachetní budově v rámci prohlídkového okruhu. Do uzavření roku 1935 dosáhl důl hloubky 1269,9 m (Velfl 2003).

Dnešní podoba budovy pochází z roku 1870 (Velfl 2008). Podobně jako Ševčinský důl je tvořena kombinací červených cihel a hrubého kamene, tedy ve stylu Malakov. Za zmínku zajisté stojí ozdobné dřevěná věžička nacházející se nad lanovnicemi, která byla zničena ve dvacátém století. Díky rekonstrukci byla v devadesátých letech obnovena dle původních nákresů. Dodnes je v přiléhající budově uchován parní stroj z roku 1889, který umožňoval rychlý pohyb v šachtě rychlostí až 9,5 m/s (Velfl, Trantina 2004).

Dnes je komplex budov veden jako státem chráněná památka a od 90. let je součástí Hornického muzea Příbram a dnes i součástí prohlídkového okruhu s označením C. V rámci okruhu je zpřístupněna šachetní budova, s památeční plaketou dosažení svislé hloubky 1000 m, historické kahany používané horníky a galerie výtvarných děl s montánní tematikou. Dalšími místy okruhu jsou funkční hornická kovárna (Cáčovna), místnost s dříve zmíněným parním strojem z produkce továrny Breitfeld and Daněk a podzemní vodní štola z 18. století (Velfl, Trantina 2004).

Důl Anna

Zaražení dolu Anna se datuje do roku 1789. Opět se o její založení zasadila významná osobnost příbramského rudného revíru, Jan Antonín Alis. Těžební žíly byly stejně jako u dolu Vojtěch 4 v horních patrech: Janská, Michalská, Barborská a Prokopská; v dolních patrech 2: Vojtěšská a Matkobožská (Diviš 1936). Důl Anna se stal hlavním centrem těžby po uzavření dolu Vojtěch a v roce 1940 došlo k dosažení hloubky 1437 metrů a důl se stal nejhlubším v Evropě. Do ukončení prací v roce 1941 byl prohlouben do konečné hloubky 1449,3 m, do překonání dolem Prokop, byla v první polovině 20. století nejhlubší jamou v revíru (Velfl 2008).

Budova šachty Anna byla postavena v polovině 19. století a společně s doly Vojtěch a Ševčiny tvoří komplex podobného stylu. I tato budova je stavěna ve stylu Malakov. Roku 1914 do přilehlé budovy přibyl parní stroj firmy Breitfeld a Daněk, který se dochoval až do dnešní doby, podobně jako stroj dolu Vojtěch a společně tvoří dvojici

velice významných technických památek. Oproti stroji u dolu Vojtěch je tento modernější a díky němu šlo dosáhnout rychlostí až 12 m/s až do hloubky 1450 m. Tento stroj je velice unikátní svou funkcí a výkonem, díky tomu je státem chráněnou kulturní památkou (Velfl 2008). Kvůli instalaci parního stroje byla dřevěná věžička šachetní budovy nahrazena ocelovou těžební věží. Ta se s 32 m výšky stala neodmyslitelnou dominantou Březových Hor. Na vrchol věže byla umístěna výtvarná realizace sv. Anny, patronky dolu. Věž byla zdemolována roku 1980, dva roky od uzavření místního důlního revíru (Čáka 2009).

Dnes je budova dolu Anna ve vlastnictví Hornického muzea Příbram a řadí se do prohlídkového okruhu B. Okruh B zahrnuje návštěvu budovy dolu Anna, cáčovny, strojovny s výše zmíněným parním těžebním strojem, jízdu důlním vláčkem v prokopské štole až k prokopské jámě, která je s 1 600 m hloubky nejhlubší stříbrnou štolou v příbramském revíru, jízdu výtahem do historického podzemí s procházkou takzvaným vodním patrem (Velfl 2008).

Důl Prokop

Původním názvem důl Novoprokopský, kvůli dřívější existenci štole se jménem Prokop, hlouben od roku 1832, se po omezení těžby na dolech Anna a Vojtěch, stal hlavní šachtou. S dolem Anna je spojen 200 m dlouhou chodbou. Do uzavření roku 1978 dosáhl hloubky 1579,6 m a je tedy nejhlubším dolem Březohorského rudného revíru. Dnes se důlní budovy nachází ve zchátralém stavu a většina dolu je zatopena vodou (Bambas 1990).

Těžba v příbramském regionu byla ukončena roku 1978. Tohoto roku došlo k zastavení veškerých dolů a právě z dolu Prokop došlo k symbolickému vyvezení posledního vozíku s vytěženou stříbrnou rudou (Velfl 2003).

Povrchové objekty dolu Prokop dnes vlastní státní podnik DIAMO. Dřívější šachetní budova se strojovnou jsou v dezolátním stavu a pokračují v chátrání. Jako soukromý pozemek není oplocen a proto se často stává terčem vandalů (Čáka 2009).

Důl Prokop je dnes znám spíše díky jízdě důlním vláčkem v Prokopské štole. Tato jízda je součástí prohlídky dolu Anna a je dlouhá 200 metrů. Štola v minulosti spojovala důl

Prokop a úpravnu rud u dolu Anna. Dnes vede trasa k ústí prokopské jámy, kde lze nahlédnout do hloubky druhého patra zatopené šachty (Hornické muzeum).

Důl Drkolnov

Jako jediný se nachází ve větší vzdálenosti od ostatních dolů, dříve důl Augustův, dnes známý jako důl Drkolnov. Zaražen byl roku 1836 na počest knížete Augusta Longina z Lobkovic. Po šedesáti letech byl v roce 1896 uzavřen jako neperspektivní (Zdař Bůh.cz 2009)

Za zmínku ale stojí díky jinému důvodu než své krátké existenci. V polovině 19. století zde bylo nainstalováno vodní kolo, které sloužilo k odvedení vody z dolů ještě před využíváním parního pohonu. V posledních letech 19. století jej nahradilo nové železné kolo s 12 metrovým průměrem, které zůstalo funkční i po uzavření dolu a čerpalo vodu z přilehlé šachty (Čáka 2002).

Díky spolupráci státního podniku DIAMO a Hornického muzea Příbram byla v roce 2000 štola opět otevřena. Komora vodního kola dostala nové přístupové lávky, kolo samotné prošlo rekonstrukcí a od roku 2003 je tento unikát přístupný široké veřejnosti v jednom z prohlídkových okruhů. Také šachetní budova prošla v roce 2000 celkovou rekonstrukcí. Další zajímavou atrakcí je jízda úpadnicí po skluzavce, která dříve sloužila havířům k ušetření sil při sestupu do dolu (Zdař Bůh.cz 2009).

5.4. Objekty spojené s rudným hornictvím ve správě města Příbram

Šichtamt

Jeden z nejstarších domů na Březových Horách se nachází nedaleko Prokopského kostelíku. Z názvu Šichtamt, nebo Bergamt lze vyčíst účel a význam stavby. Nacházelo se zde někdejší správní středisko těžby během prvního úspěšného období hornictví v 16. století. Dům údajně stojí na místě staré šachty nazvané Svatá Panna (Čáka 2002). Dům charakterizuje výrazná mansardová střecha spolu s výrazným kamenným ostěním dveří. Dnes je stavba kulturní památkou a slouží k obytným účelům. Později v období budování velkých dolů na konci 18. století došlo k přesunutí hornické správy do Příbrami na místo dnešního Ředitelství rudných dolů (Velfl 2003).

Ředitelství rudných dolů

Dnešní budova stojí na základech domu z 18. století, který sloužil stejnému účelu. Rozmach důlní činnosti v 19. století vytvořil potřebu nové reprezentativní budovy. Vznikla tedy velkoryse pojatá stavba, která byla na zakázku báňského úřadu dokončena roku 1846. Dnes v budově postavené v empírovém slohu sídlí ředitelství městské policie.

Ředitelství se dříve vyznačovalo dvěma mohutnými litinovými kandelábry. Tyto lucerny působily majestátním dojmem díky své zdobnosti, avšak potkal je zlý osud. Nejprve byly naistalovány moderní skleněné koule na vršek sloupů a v 70. letech do jedné z lamp nacouval nákladní automobil a oba kandelábry byly poté odstraněny a kus vznešené historie města skončil ve šrotu (Čáka 2002). Jeden ze sloupů byl však zachráněn a umístěn před vchod spolku Prokop u dříve zmíněného dolu Marie a dnes ho můžeme vidět před vchodem do Hornického muzea u dolu Anna. Oba kandelábry můžeme opět pozorovat na svém místě, jedná se však o zcela rozdílná díla. Podle původního torza byly vytvořeny 2 repliky ze skelného laminátu a došlo k vytvoření velice plastového dojmu. Zarážející je i nenavázání na tradici slévárenství v regionu a ignorování návaznosti na ni ve vytvoření litinového díla pro region (Velfl 2003).

Důl Marie

Důl Marie byl založen roku 1822 jakožto pomocná štola pro vývoz rudy z Vojtěšského dolu. Důl je přehlídkou řady technologických vylepšení, ekonomických změn i zavedení moderních postupů. To vedlo ve vysokou produktivitu a spoustu úspěchů místního hornického průmyslu během druhé poloviny 19. století. Důl Marie drží dvě prvenství a to spuštění těžebního prvního parního stroje roku 1846 a použití drátěného lana, které bylo poprvé zavedeno roku 1846. Díky úspěchu nové technologie došlo k zavedení výroby lana v továrně postavené právě na Březových Horách (Velfl 2008).

V květnu, 70 let od založení dolu, zde došlo k požáru, který zavinila neopatrnost jednoho z horníků. Ten se velice rychle šířil a na jeho následky v dole zemřelo 319 horníků. Mnoho publikací řadí zdejší katastrofu mezi ty nejhorší a největší v Evropě. Tato katastrofa často zastihuje prvenství a průmyslové průlomů zde dosažené. K obnovení prací došlo až 2 roky po důlním neštěstí, během obou světových válek byl

důl opět uzavřen a po jejich skončení zde dolování probíhalo až do roku 1978, který ukončil veškeré rudné hornictví na Příbramsku. Do konce těžení dosáhla Mariánská štola hloubky 1 165 m. (Trantina 2002)

Dnes sídlí v areálu dolu Marie domov s pečovatelskou službou města Příbram spolu se spolkem dobrovolných hasičů. Každý rok se zde také koná Hornický Mikuláš, pořádaný Spolkem Prokop. Je tedy patrné, že tento historický objekt stále slouží k připomínce dob minulých (Hornické muzeum 2002).

5.5. Uranové pozůstatky ve správě Diama a. s.

V porovnání s druhou baštou uranového hornictví – Jáchymovem, se Příbram v mnohém liší. Rozdílné je již uložení zdejšího uranového ložiska, které je velice hluboko a dosahuje hloubky přes 1400 m pod zemí (Kafka 2003). Uložení rudných žil není pravidelné, ale tvoří 20 žilných uzlů. Největší z uzlů se nachází v oblasti Lešetice a Bytízu, menší uzly poté na Brodě a v Jeruzalémě. (Kafka 2003) Dělí se do 9 úseků, které dostaly své jméno podle nejbližších obcí. Jsou to tedy: Obořiště, Skalka, Bytíz, Háje, Jeruzalém, Brod, Lešetice, Kamenná a Třebsko. (Majer 2007)

V okolí Příbrami byla ložiska uranu objevena pomocí průzkumných jednotek vyslaných z Jáchymovských dolů roku 1947. Během roku byly vyhloubeny průzkumné jámy Vojna 1, 2 a 3. Báňský inspektorát do roku 1956 převzal kontrolu nad jámami a hlavním úkolem bylo vystavět další. Vzniklo tedy v tomto období 6 závodů, které se staraly o následující jámy: Bytíz o jámy s čísly 10, 11 a 11A, Sever o jámy 5, 6 a 9, Kamenná o jámy číslo 3, 3A a 7, Střed o jámy 1, 2 a 4, Jih o jámu číslo 12 a Východ o jámu 8 (Majer 2007).

Pro vytvoření představy o časovém sledu výstavby těžních jam a rozvoje celého revíru poslouží tabulka č. 1.

Tabulka 2: Přehled uranových dolů

rok založení	název šachty	číselné označení
1948	Vojna	1, 2, 3
1950	Brod, Lešetice, Třebsko	4, 5, 6, 7
1951	Jeruzalém, Bytíz	9, 10, 11
1954	Kamenná	3A
1955	Bytíz, Konětopy	11A, 15
1956	Nová Ves, Třebsko	16, 17, 18
1957	Kamenná, Třebsko, Háje	3C, 20, 21
1958	Skalka	22
1959	Obořiště, Libice	23, 24
1961	Daleké Dušníky	25
1965	Háje, Dubenec	13, 19
1967	Bytíz	17S
1972	Dubenec	17S
1973	Milín	68
1974	Lešetice - Palec III	-

Zdroj: Majer 2007

Pod vlivem uranové těžby opět započal rozvoj města a regionu od roku 1948 až do roku 1991. Roku 1948 došlo k založení prvních šachet a v následující době vystavení sídliště

Stalingrad, finských domků a ubytovny na Zdaboři. V roce 1952 došlo k rozhodnutí o výstavbě sídliště Příbram VII v rozsahu 3 000 bytových jednotek, dvou osmiletěk, velkého kulturního domu, jedenáctiletky, trojích jeslí, čtyř mateřských škol a lázní s plaveckým bazénem. Tím ale výstavba pro potřeby uranového hornictví nekončila a dále byla prováděna bytová výstavba i v okolních obcích Dobříš a Milíně. Podporována byla i výstavba rodinných domků. Vybudován byl rekreační areál Nový rybník. Dalšími oblastmi výstavby byly Zdaboř, Drkolnov, Ryneček a Plzeňská ulice. Není tedy pochyb, že rychle se rozšiřující těžba stala hybnou silou rozvoje regionu i města.

Zvláštní postavení podniku, možnost vyššího výdělků a další benefity přivedly do města i okolí velké množství brigádníků, měnících se ve stálé zaměstnance a obyvatele Příbrami a okolí. Vedle znatelného nárůstu kvantity obyvatel došlo i k nárůstu kvalitativnímu. Při ztrojnásobení počtu obyvatel Příbrami došlo i k citelnému snížení věkového průměru a z města důchodců se stalo město s nejnižším věkovým průměrem ve středočeském kraji (Zdař Bůh.cz 2009).

Po ukončení těžby byl v Příbrami postaven nový strojírenský závod, protože ono zastavení znamenalo pro celý region významnou ztrátu pracovních míst. V likvidaci místních dolů lze spatřit i minimalizaci negativních vlivů vytvořených působením těžby na krajinu. Veškeré pozůstatky spravuje státní podnik DIAMO a žádný z nich zatím nebyl přidán do seznamu kulturních a technických památek (Zdař Bůh.cz 2009).

Po představení významných pozůstatků hornické činnosti v regionu Příbramsko, se práce přesouvá do praktické části. Praktická část plynule navazuje na teoretickou část, kdy po úvodu do problematiky kulturního dědictví a představení oněch pozůstatků, může analyzovat nakládání s nimi a přenos hornického dědictví. Praktická část přináší výsledky dotazníkového šetření pro ujasnění, jaký odkaz zde pozůstatky hornictví zanechávají a jak je s ním zacházeno.

6. Praktická část

6.1. Metodika dotazníkového šetření

První část výzkumu probíhala formou dotazníkového šetření. Dotazník byl složen z 12 tematických otázek a doplňujících otázek pro ověření širě dotazované skupiny obyvatel.

Dotazník nebyl volně šířen, jeho vyplňování probíhalo v přítomnosti autora práce. Autorem práce byly oslovovány všechny věkové skupiny, odhadem od 15 let. Dotazníkové šetření probíhalo ve dvou časových obdobích a to v období od prosince roku 2019 do února roku 2020 a poté po uvolnění vládních opatření v průběhu května 2020. Šetření probíhalo v různých částech města Příbram, v nespécifických hodinách pro vyloučení obsazení jedné sociální vrstvy a zisku co nejpřesnějších výsledků. Vyplnění dotazníku zabralo v průměru 10 minut.

Výsledkem této bakalářské práce je analýza dat dotazníkového šetření, ze kterého je vytvořeno hodnocení situace využívání kulturního dědictví na Příbramsku. Získaná data byla vyhodnocena pomocí statistického programu Microsoft Excel. K vyhodnocení bylo použito funkcí na tvorbu tabulek, grafů a matematických funkcí.

Záměrem práce je dotázat se obyvatel žijících ve zkoumané oblasti a zjistit jejich povědomí o zkoumaném tématu. Na dotazníky odpovídali dobrovolníci oslovení autorem práce. Dotazováno bylo větší množství obyvatel, konečný počet vyplněných dotazníků je 60. Výsledky jsou tedy interpretované z celkového počtu 60 vyplněných dotazníků, což není plně reprezentativní vzorek ve zkoumané oblasti, pro rozsah práce však dostačující.

6.2. Výsledky dotazníkového šetření

Následující kapitola se věnuje interpretaci výsledků dotazníkového šetření. Každá otázka je detailněji popsána a pomocí tabulky či grafu jsou interpretovány odpovědi dotazovaných na hodnotící otázky. Odpovědi jsou zhodnoceny a v souhrnném hodnocení také zohledněny.

Jaké objekty a prvky spojené s hornickou minulostí regionu znáte? Každý, který znáte, se pokuste ohodnotit. (0 je nejhorší a 5 je nejlepší)

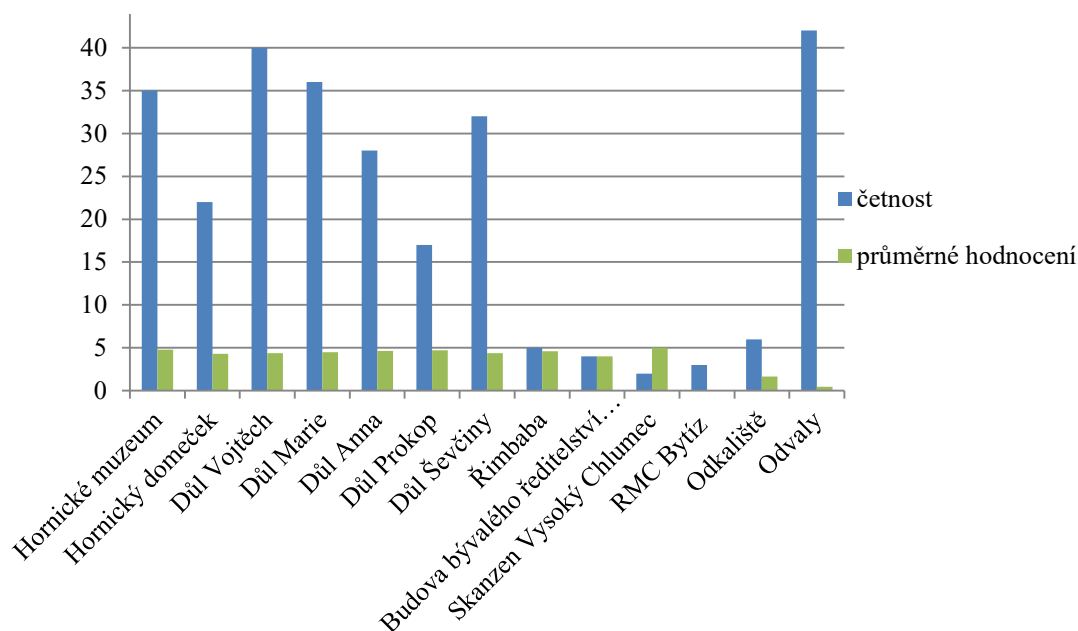
Tabulka 3: Seznam prvků spojených s hornickou tematikou a jejich hodnocení respondenty

	Četnost uvedení daného prvku	Celkové hodnocení	průměrné hodnocení
Hornické muzeum	35	168	4,8
Hornický domeček	22	95	4,3
Důl Vojtěch	40	175	4,4
Důl Marie	36	162	4,5
Důl Anna	28	130	4,6
Důl Prokop	17	80	4,7
Důl Ševčiny	32	140	4,4
Řimbaba	5	23	4,6
Budova bývalého ředitelství rudných dolů	4	16	4,0
Skanzen Vysoký Chlumeč	2	10	5,0
RMC Bytíz	3	0	0,0
Odkaliště	6	10	1,7
Odvaly	42	20	0,5

Zdroj: Vlastní zpracování

Z tabulky 3 je patrné, že nedošlo k vyjmenování veškerých památek spojených s hornickou činností a to i u nemalého vzorku dotazovaných. Vysokého počtu uvedení došlo u rudných dolů Vojtěch, Marie a Ševčiny. Poté u odvalů uranových šachet. Zajímavé je tedy sledovat určitou bipolaritu mezi těžbou stříbrné a železné rudy a uranovým hornictvím, která zde vzniká, zatímco pozůstatky těžby rud jsou hodnoceny kladně, pozůstatky po uranové těžbě naopak negativně. Dále nedošlo k uvedení žádné šachty pro těžbu uranu, které jsou označené čísly nebo názvy podle blízkých obcí. To může také ukazovat na negativní vnímání dané oblasti. Průměrné hodnoty hodnocení ukazuje graf 1. Zde si můžeme všimnout rozdílů v hodnocení a četnosti zmiňování.

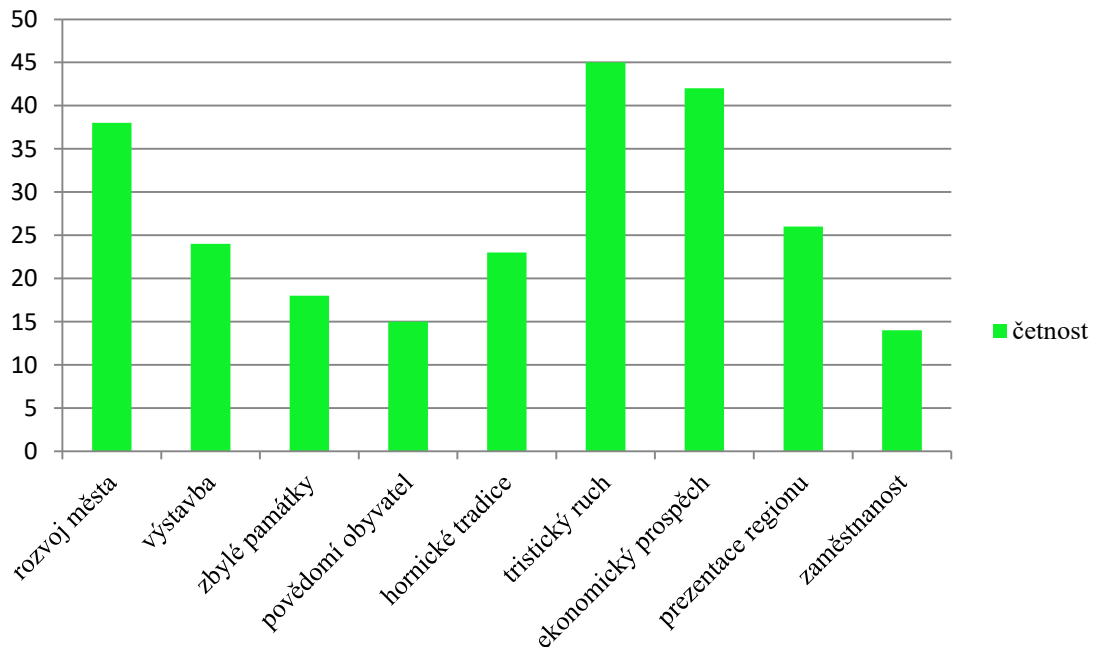
Graf 1: Hodnocení hornických pozůstatků

Zdroj: Vlastní zpracování

Jaká pozitiva spatřujete v hornické minulosti regionu?

Graf 2: Pozitiva hornické minulosti regionu

Zdroj: Vlastní zpracování

Z grafu 2 lze vyčíst, že počet uvedených pozitiv je celkem vysoký, je to přesně 9 pozitivních vlivů. Všimnout si můžeme i četností, kdy nejnižší hodnota dosahuje 15, což znamená, že se nevykytuje ojedinělá odpověď, ale těchto vlivů je si vědomo více respondentů. Nejvíce zmiňovaný je turistický ruch, ekonomický prospěch a rozvoj města a to vše s nadpoloviční četností. Lze usuzovat, že pozitivní vlivy hornické minulosti obyvatelé opravdu pocítují.

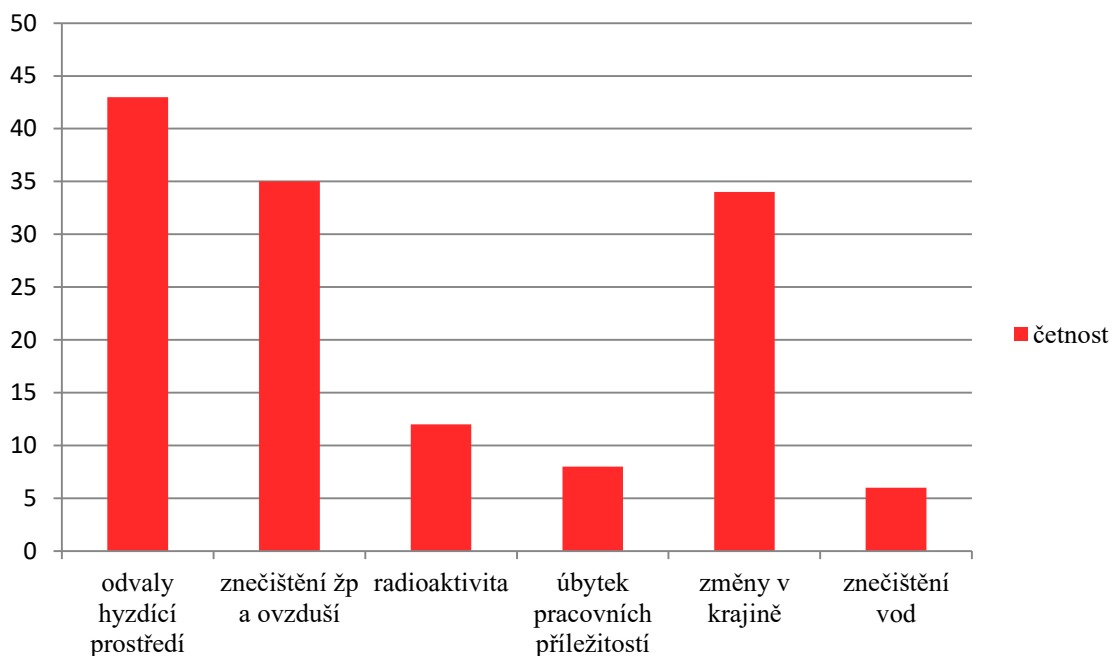
Jaká negativa spatřujete v hornické minulosti regionu?

Graf č. 3 promítá negativní vlivy hornické činnosti v regionu. Uvedených vlivů je 6, ale u 3 si lze povšimnout malé četnosti, mohou být tedy vnímány jako méně závažné nebo méně pocítovány respondenty. Další 3 naopak mají vysokou četnost, tyto problémy tedy dotazovaní pocítují častěji nebo intenzivněji. Stejně jako u pozitiv dosahují nadpoloviční četnosti, musí být tedy brány jako závažné.

Při tabulkovém porovnání dvou posledních otázek pomocí tabulky č. 2 vyplývá, že počet uvedených pozitiv je vyšší než počet negativ a po srovnání četností byla pozitiva

zmiňována častěji než negativa. U negativních vlivů si můžeme všimnout odpovědí opět odkazujících na uranovou těžbu.

Graf 3: Negativa hornické minulosti regionu

Zdroj: Vlastní zpracování

Tabulka 4: Pozitiva a negativa hornické minulosti regionu

Pozitiva	četnost	negativa	četnost
Rozvoj města	38	Odvaly hyzdící prostředí	43
výstavba	24	znečištění žp a ovzduší	35
zbylé památky	18	radioaktivita	12
povědomí obyvatel	15	úbytek pracovních příležitostí	8
hornické tradice	23	změny v krajině	34
tristický ruch	45	znečištění vod	6
ekonomický prospěch	42		
prezentace regionu	26		
zaměstnanost	14		

Zdroj: Vlastní zpracování

Znáte nějaké události spojené s připomínáním hornické minulosti? Pokud ano, jaké?

Tabulka 5: Znalost událostí spojených s hornickou minulostí regionu

Ano	36
Ne	24

Zdroj: Vlastní zpracování

událost	četnost
Prokopská pouť	32
Hornický průvod	27
Hornický den	12
Hornický ples	8
Skok přes kůži	7

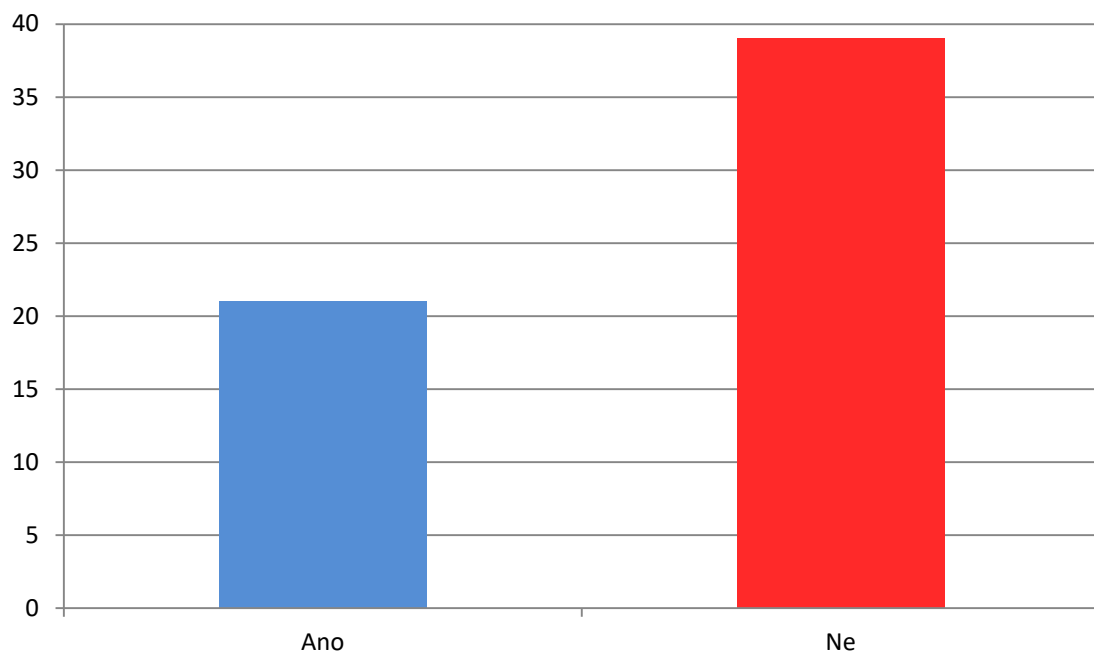
Zdroj: Vlastní zpracování

V tabulce č. 4 můžeme sledovat oblíbenost a povědomí o kulturních akcích spojených s hornickou minulostí. Z 60 respondentů 36 odpovědělo, že zná nějakou událost spojenou s onou minulostí regionu a 10 z nich uvedlo 2 a více událostí. Což může reprezentovat slušné rozšíření povědomí o těchto událostech.

Je zde obsaženo 5 různých událostí, jedná se o uspokojivý výčet, neobjevil se pouze den muzeí, který není přímo spjat s regionem, ale hornické muzeum v tento den připravuje speciální program a sraz hornických měst, který se cyklicky vrací do Příbrami.

Účastníte se těchto událostí pravidelně?

Graf 4: Účast na kulturních událostech s hornickou tematikou

Zdroj: Vlastní zpracování

Graf 4 ukazuje účast na kulturních událostech s hornickou tematikou. Zatímco v předešlé otázce většina dotazovaných znala tyto události, zde se ukazuje, že ač znalost je většinová, návštěvnost není. Návštěvnost je dokonce skoro poloviční oproti nezájmu. Opět může toto zjištění reflektovat určité negativní pojetí hornického dědictví.

Znáte nějaké části/pobočky hornického muzea? Pokud ano, jaké?

Tabulka 6: Znalost poboček Hornického muzea Příbram:

Ano	42
Ne	18

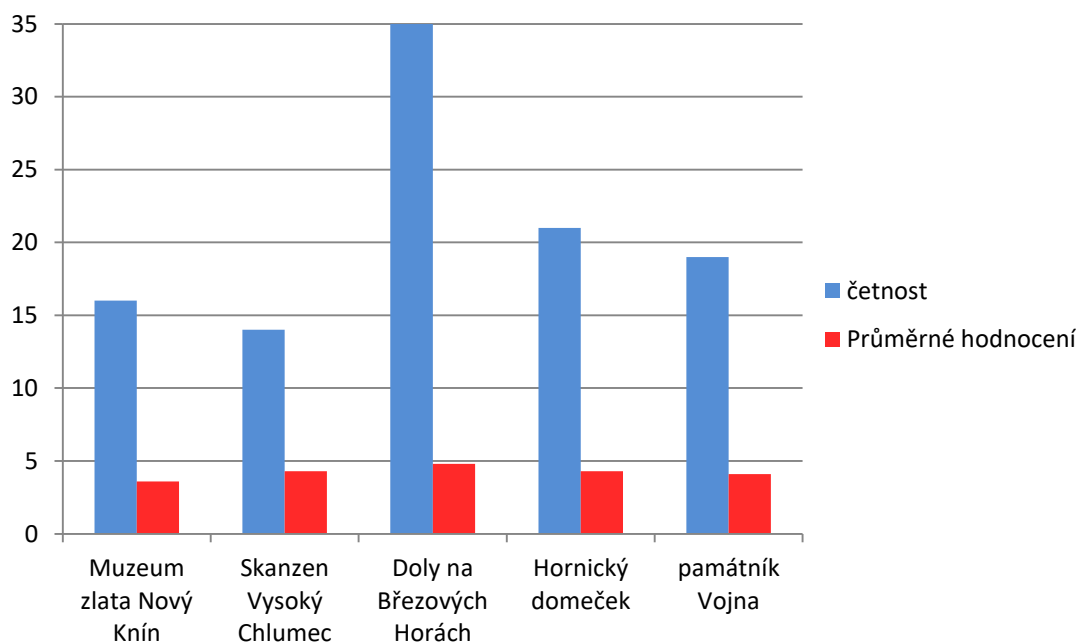
Zdroj: Vlastní zpracování

pobočka/část	četnost
Muzeum zlata Nový Knín	16
Skanzen Vysoký Chlumec	14
Doly na Březových Horách	35
Hornický domeček	21
památník Vojna	19

Zdroj: Vlastní zpracování

Tabulka 6 představuje znalost poboček/částí Hornického muzea Příbram. Celkově bylo vyjmenováno 5 poboček muzea, rudné doly na Březových Horách byly spojeny do jedné kategorie, často se v odpovědích objevovaly pospolu, nebo pod souhrnným označením. U této otázky se většina respondentů vyjádřila kladně ke znalosti, tato skutečnost se odráží také v četnosti zmiňovaných poboček. Z četnosti je také patrné, které pobočky se těší větší oblibě a znalosti mezi obyvateli regionu. Zajímavé je, že u většiny poboček je četnost pouze třetinová, dalo by se tedy shrnout, že zhruba každý třetí obyvatel regionu má širší znalosti o pobočkách Hornického muzea Příbram.

Graf 5: Hodnocení poboček Hornického muzea Příbram

Zdroj: Vlastní zpracování

Graf č. 5 představuje oblibu jmenovaných poboček Hornického muzea Příbram. Ta se nechá vyčíst z četnosti jmenování i z průměrného hodnocení, kdy 5 je známka nejlepší a 0 nejhorší. V hodnocení se žádná zmiňovaná pobočka nedostala pod 3,5 bodu, což ukazuje značnou oblibu a kladné hodnocení poboček. Nejlépe z hodnocení i četnosti zmiňování vychází areál rudných dolů na Březových Horách, který si drží dosavadní trend nejoblíbenější části Hornického muzea Příbram i největší zasazení do podvědomí obyvatel regionu.

Vnímáte s hornickými památkami zvýšený turismus ve městě?

Tabulka 7: Vnímání zvýšeného turismu ve městě Příbram

Ano	26
Spíše ano	8
Spíše ne	6
ne	20

Zdroj: Vlastní zpracování

Tabulka 7 představuje pocit obyvatel regionu ohledně zvýšeného turismu ve městě Příbram. Kladné odpovědi, tedy ti, kteří vnímají zvýšený, nebo méně zvýšený turismus tvoří nadpoloviční většinu, ale pouze o 8 respondentů, lze tedy říci, že zvýšení turismu ve městě nebude nijak drastické a dokáží ho zpozorovat jen někteří. Infrastruktura města a život obyvatel nejsou tolik ovlivněny přílivem návštěvníků/turistů.

Pokud ano. Jaká pozitiva a negativa spatřujete?

Tabulka 8: Pozitiva a negativa zvýšeného turismu

Pozitiva	četnost	Negativa	četnost
propagace města a regionu	18	přelidněnost	9
přínos financí	20	dopravní zatížení	7

Zdroj: Vlastní zpracování

Tabulka 8 reprezentuje souhrn pozitiv a negativ zvýšeného turismu ve městě. U obou stran se objevily v odpovědích 2 možnosti. Zatímco pozitivní možnosti jsou mnohem častější, negativní možnosti jsou zastoupené velice málo. Lze tedy prohlásit, že při zvýšeném turismu v regionu/městě Příbram převládají pozitivní vlivy nad těmi negativními.

Jak hodnotíte způsob nakládání města s hornickými památkami?

Tabulka 9: Hodnocení nakládání města Příbram s hornickými památkami

Hodnocení	četnost
Kladně	38
Nevím	10
Hezká stránka vizuální památek, tedy kladně	10

Zdroj: Vlastní zpracování

Z tabulky 9 lze vyčíst velice kladné hodnocení momentálního nakládání s Památkami hornické činnosti, z 58 odpovědí není ani jedna záporná, 48 je kladných a 10 nerozhodných. Tady lze dojít k závěru, že dochované památky působí na své okolí a na obyvatele regionu velice pozitivně, hodnotí tedy pozitivně i nakládání s nimi a jejich využití.

6.3. Výzkumné rozhovory

Na dotazníkové šetření navázala realizace dvou výzkumných rozhovorů se zástupci institucí, věnujících se správě hornických památek v regionu. Po vyhodnocení dotazníkového šetření byly výsledky prezentovány osobám v institucích starajících se o pozůstatky hornické činnosti, kteří je v rozhovorech komentují. Jde o pozůstatky rudné, tedy v Hornickém muzeu Příbram i uranové, a to ve státním podniku Diamo a. s.

První rozhovor byl zaměřen na instituci Hornického muzea Příbram. V první části jsou přiblíženy veškeré pozůstatky hornické činnosti ve správě této organizace. Odkazem na kapitolu č. 3 dochází k hodnocení stavu využívání památek. Hornické muzeum Příbram využívá více způsobů zachování průmyslového dědictví, a proto mohou být jeho expozice zajímavé. Moderní postupy jsou viditelné i z popisu dolů a objektů, které muzeum spravuje. Vytvořené expozice zachovávají původní stavby a mnoho technických památek.

Rozhovor proběhl se zástupcem ředitele a vedoucím pobočky uranový důl Bytíz, historikem hornictví a kurátorem sbírky, panem Ing. Milanem Kardou. Setkání se uskutečnilo 1. 6. 2020 v objektu dolu Ševčiny. Oslovení pana inženýra proběhlo přes kontaktování kanceláře Hornického muzea Příbram a následného přeměrování právě na pana inženýra Kardu. Rozhovor probíhal přibližně hodinu a půl. Přepis rozhovoru je ucelený pro lepší orientaci.

Dobrý den, v návaznosti na dotazníkové šetření bych vás požádal o shrnutí poboček Hornického muzea Příbram.

Funkčních poboček je 5, muzeum zlata Nový Knín, skanzen Vysoký Chlumec, doly na Březových Horách, hornický domeček a památník Vojna. Momentálně se připravuje šestá expozice a to uranový důl Bytíz, v areálu bývalé šachty 11, kde probíhá spolupráce s Diamem.

Zmínil jste Diamo a.s., jak tedy přesně probíhá spolupráce

Spolupráce s Diamem a.s. je relativně obsáhlá. Od posledního odkupu areálu Bytíz, kde muzeu pomohli zařizovat expozici, přes podzemní prostory dolu Anna, Vojtěch, Prokopské štoly až po vodní kolo Drkolnov. Tyto objekty jsou ve správě Diamo a.s. a muzeum v nich může hospodařit.

Takže i podzemní objekty?

Ano, starají se o bezpečnost provozu a probíhají kontroly stavu podzemních chodeb a jam.

Dříve byl ve spoluvlastnictví objekt dolu Prokop, platí to nadále?

Dnes již ne, bývalá šachetní budova je majetkem soukromé osoby a podzemní prostory jsou majetkem středočeského kraje, tedy je využívá muzeum. V Prokopské štole je expozice hornického vláčku. Stejně na dolu Marie, kde je důlní budova ve správě města a nachází se zde restaurace.

Přesuneme se k muzeu, často je kritizována organizace prohlídek a závislost na průvodci, vidíte to stejně?

Jsou jisté důvody, které mohou být pro některé skupiny návštěvníků odrazující. Uvědomit si ale musíme, že většina prohlídkových tras vede do podzemí, kde z bezpečnostních důvodů musí být přítomen průvodce. Tudíž není moc jiných možností.

Podzemí je samozřejmě složité, co zpřístupnění povrchových budov?

Zatím žádný plán na zvýšení interaktivity není, možná v budoucnu, zatím ale ne.

Objekty ve vlastnictví muzea skýtají potenciál pro pořádání více událostí, jak je to během roku?

Muzeum se přednostně orientuje na menší návštěvníky, tyto události jsou tedy pořádané často pro děti. Pořádáme dětské dny, muzejní noc, přespávání v muzeu, účastníme se událostí, pořádaných hornickým spolkem Prokop.

Jeden z největších hudebních festivalů v Česku se koná právě v průmyslovém areálu, je šance, že by mohlo něco podobného proběhnout zde, v Příbrami?

Areál v Ostravě je mnohem rozsáhlejší než areál muzea. Již na území muzea probíhal koncert Olgy Lounové a další kulturní události.

Při zaměření na děti, existují propojení se základními školami pro šíření kulturního dědictví do podvědomí školáků?

My spolupracujeme s Waldorfskou školou, ta chodí do muzea na klasické prohlídky, ale odborní pracovníci se dětem věnují, ty muzeum navštěvují často. A pak ještě kolegyně Mgr. Trantinová, speciální pedagožka, navázala spolupráci s dalšími školami, spíše s mladšími dětmi, kteří si užijí vyprávění o havířském životě.

Spolupráci s městem a státním podnikem Diamo a.s. byste tedy hodnotil jako kladnou?

Ano, s Diamem jsou vztahy velice vřelé a s orgány města se muzeum tolik do kontaktu nedostane.

Druhý rozhovor byl uskutečněn s pracovníkem státního podniku Diamo a.s., kvůli předpisům státního podniku nemohla být pořízena audio nahrávka a nelze uvést jméno pracovníka. Následovat tedy bude volný přepis realizovaného rozhovoru.

Diamo a.s. je vlastníkem pozůstatků po uranové těžbě. Přístup zde vedený by se dal přirovnat k německému přístupu k obnově průmyslových objektů (viz. kapitola 5.4.). Veškeré objekty jsou totiž majetkem státní správy. Výčet objektů odpovídá kapitole 5.2. teoretické části. Většina areálů ale není původního charakteru. Kvůli možné kontaminaci šachetních budov se po ukončení těžby sahalo ke stržení těchto budov. Po demolici následují složité testy na přítomnost škodlivin. Hodnoty škodlivin rozhodují o dalším pokračování procesů, při vysokých hodnotách dojde k ukládání nebezpečného materiálu, v případě bezpečné manipulace k dalšímu využití stavebních materiálů.

Významným prvkem v regionu jsou odvaly vytěženého materiálu. Většina materiálu je kamenivo, které nijak nepoškozuje okolí. Časté kontroly škodlivosti zaručují bezpečnost. V dnešních dnech je připravováno více projektů, jak s odvaly naložit. Jakákoliv další manipulace s materiálem je ale bezpečná a projekty se budou ubírat cestou rekultivace.

Spolupráce s Hornickým muzeem ze strany Diama a.s. je bezproblémová a u objektů ve společném, či nájemném vlastnictví nedochází ke kolizím. Poslední projekt odkupu objektu na Bytíze mluví za vše.

6.4. Diskuze výsledků výzkumu

Po vyhodnocení výsledků dotazníkového šetření a realizaci rozhovorů bylo zjištěno velké množství informací o nakládání s kulturním dědictvím na Příbramsku, jak ve hmotné i nehmotné podobě. Lze říci, že pozůstatků je v regionu mnoho a je s nimi nakládáno různými způsoby. Výsledky práce mohou demonstrovat přístup moderní, který se projevuje u památek rudného hornictví a přístup dnes již odsuzovaný jako zastaralý a ve většině průmyslově vyspělých zemí nepoužívaný, který postihl památky uranového hornictví.

Tak jak můžeme sledovat bipolaritu v přístupech, můžeme ji sledovat i v postoji obyvatel regionu. Jen hádat lze určitá ovlivnění, kdy nezájem o bližší část historie a negativní přístup k ní ovlivňuje nakládání s dědictvím uranové těžby, nebo nakládání s oním dědictvím ovlivňuje postoj obyvatel regionu. Z výzkumu vyplývající negativní ohlasy na pozůstatky uranové těžby, ale často přehluší pozitivní ohlasy na dědictví těžby železné a stříbrné rudy. Spolupráce mezi subjekty zainteresovanými v tematice probíhá zdá se zdárně.

Z kladných ohlasů na nakládání s dědictvím rudného hornictví lze ale vyčíst ještě jednu, pro obyvatele regionu nepříliš pozitivní a bystrý čtenář ji dokázal odhalit během studování práce. A to, že znalost lokálních památek není na dobré úrovni. Většina respondentů hodnotí kladně způsoby nakládání s pozůstatky, ale zároveň nemá znalosti a podvědomí, které má muzejní charakter památek předávat.

Konstatovat tedy lze, že na první pohled působí kulturní dědictví na Příbramsku honosným dojmem s malým šrámem negativních pocitů uranové minulosti, při hlubším zkoumání, ale dojdeme k závěru, že předávání hodnot, které udrží ono dědictví ve stále aktivním stavu, nefunguje tak jak by mohlo, možná právě skryto za pozitivní ohlasy místních obyvatel.

7. Závěr

Problematika uchovávání kulturního dědictví je v dnešních dnech velice oblíbena širokou veřejností i publikujícími autory. Avšak v regionu Příbramsko tomuto odkazu není věnováno tolik pozornosti. Přetrvávající dědictví hornické činnosti je cítit z každodenního života obyvatel regionu i prezentace organizací působících ve městě. Například sportovní týmy často přebírají hornickou tematiku do svých znaků a prezentací. Proto se práce zaměřuje na určitou mezeru v poli publikací oblíbené tematiky běžného života.

Cílem bakalářské práce bylo analyzovat nakládání s dědictvím hornické činnosti v regionu Příbram. Pomocí rešerše literatury byl vytvořen úvod do stávajícího stavu v regionu. Přiblížena byla historie regionu, nakládání s průmyslovými památkami ve světě i v Česku, historie regionu spojená s těžbou rud, instituce spravující pozůstatky těžby a jejich aktuální stav. Pro naplnění cíle byl vytvořen dotazník odkazující na oblasti spojené s šířením dědictví hornické činnosti, cestovním ruchem spojeným s využíváním průmyslových pozůstatků a hodnocení využívání právě těchto pozůstatků. Po zpracování dotazníkového šetření proběhly 2 rozhovory se zástupci organizací spravujících objekty zájmu práce a to: Hornické muzeum Příbram a státní podnik Diamo a. s.

Při vyhodnocení výsledků došlo k zajímavým zjištěním. Jedním z nich je vytvoření jisté bipolarity mezi uranovým hornictvím a těžbou stříbrné a železné rudy. První zmiňované je mezi respondenty hodnoceno negativně i s jeho pozůstatky. Zatímco těžba stříbrné a železné rudy je považována za více pozitivní ve vytváření obrazu města a její pozůstatky jsou hodnoceny velice dobře. Proto by přiblížení uranové těžby obyvatelům regionu a návštěvníkům města mohlo pomoci ke změně pohledu na její dědictví, které podle vyjádření státního podniku Diamo a. s. nijak neohrožuje krajinu ani obyvatele, i když pohledově krajinu mění. Pomoci může nově vytvářená expozice Hornického muzea Příbram v areálu šachty Bytíz, zaměřená právě na uranové hornictví.

Dalším zjištěním je kladné hodnocení památek těžby stříbrné a železné rudy, avšak v kontrastu s určitou neznalostí těchto pozůstatků. Při otázkách na znalost památek v regionu pozůstalých či poboček Hornického muzea Příbram bylo ve většině případů uváděno málo z nich. Tyto výsledky prezentují grafická zpracování v praktické části. Tento trend by bylo vhodné zastavit a naopak ho přeměnit v opačný. Využít lze

spolupráci se školskými zařízeními regionu či prezentaci památek a objektů v samotném regionu, nejen mimo něj. Vhodným by se ukazovalo i uspořádání kulturní akce cílené na hornictví, nebo alespoň využívající objekty a areály bývalé těžby, které přináší zajímavé prostředí.

Práce však skýtá i jisté limity. Během vypracovávání teoretické části docházelo k velké filtraci informací. Z této části práce je znatelné, že hornická historie regionu je velice pestrá a obsahuje veliké množství informací, které přes rozsah práce nelze kompletně obsáhnout. Dalším je dotazníkové šetření, které je pro práci dostačující, však počtem navrácených dotazníků není plně reprezentativní pro celý region. Dalším limitem může být zaměření na hmotné pozůstatky hornické činnosti. V teoretické části jsou prezentovány i pozůstatky nehmotné, které ale v regionu tvoří další obsáhlé téma a pro rozsah práce je nastíněno jen okrajově. Tato tematika také skýtá prostor k návaznosti na tuto práci. V konzultaci s pracovníky Hornického muzea Příbram nabízí nehmotné pozůstatky prostor pro vytvoření výzkumu či dalších publikací.

Seznam použité literatury

- BÁRTÍK, F. (2006): Tábory nucené práce na Příbramsku. In: Státní okresní archiv Příbram (ed.): Podbrdsko: sborník Státního okresního archivu v Příbrami. Státní okresní archiv Příbram, Příbram, 172-219.
- BELL, D. (1973): *The Coming of Post-Industrial Society*. Basic Books, New York.
- BAMBAS, J. (1990): Březohorský rudní revír. VZ, o. z. Kamenná, Kamenná.
- ČÁKA, J. (1979): Březové Hory. Okresní muzeum, Příbram.
- ČÁKA, J. (2009): Příbramská zákoutí: zmizelá tváře města v souboru kreseb. Knihovna Jana Drdy, Příbram.
- ČÁKA, J. (2002): Zmizelá Příbram starou Flexaretou. Knihkupectví Mária Olšanská, Příbram.
- DIVIŠ, J. (1926): Státní doly na stříbro a olovo v Příbrami. Prometheus, Praha.
- DOLEŽELOVÁ, L. JACKSON J. B. (2004): Regenerace brownfields – zahraniční zkušenosti. Projekt programu výzkumu MMR číslo 41/04 Revitalizace deprimujících zón pro veřejnou správu, část 9. IURS, Institut pro udržitelný rozvoj sídel, Ostrava.
- DVOŘÁKOVÁ, E. (2000): Technické památky-úvodní slovo a informace o programovém projektu MK ČR. Zprávy památkové péče, 60, 9, Praha, 245-246.
- DVOŘÁKOVÁ, E., FRAGNER, B., ŠENBERGER, T. (2007): Industriální paměť, východiska. Nakladatelství Titanic, Praha.
- FRAGNER, B. (2005): Zánik a vznik památkových péčí: filozofie památkové péče. Epocha, Praha.
- HEŘMANOVÁ E., CHROMÝ P. (2009): Kulturní regiony a geografie kultury: kulturní realie a kultura v regionech Česka, ASPI, Praha.
- HORNICKÉ MUZEUM PŘÍBRAM (2019): Výroční zpráva Hornického muzea Příbram 2019, Příbram.
- JELÉN, J., CHROMÝ, P. (2018): Krušnohoří jako součást světového dědictví UNESCO? Geografické rozhledy, 27, 5, Praha, 30–33.
- KAFKA J. (2003): Rudné a Uranové hornictví České republiky, Anagram, 2003, Ostrava.

- KOL. AUTORŮ (2009): Co jsme si zbořili, vyšlo při příležitosti mezinárodního bienále Industriální stopy 2009, ČVUT Praha, Praha.
- KŘEPELKA B. (1986): Dějiny hornictví ve sbírkách a expozicích Hornického muzea v přírodě na Březových Horách. In: Okresní archiv a okresní muzeum (ed.): Vlastivědný sborník Podbrdsko, Okresní archiv a okresní muzeum, Příbram 41-56.
- MAJER, J. (2007): Uran v českých dějinách, Hornické muzeum Příbram, Příbram.
- MATĚJ, M. (2003): Autenticita technických a průmyslových památek a památková péče, ERA 21, 3, Brno, 65-67.
- MISTRÍK J. (1999): Jazyk a řeč. Mladé letá, Bratislava.
- PURŠ, J. (1960): Průmyslová revoluce v Českých zemích. Státní nakladatelství technické literatury Praha, Praha.
- RYBÁR P., HVIZDÁK L. (2010): Information technologies and mining tourism, Acta geoturistica, 1, 1, Košice, 12-20.
- SCHEJBAL C. (2016): Montánní turismus. Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava, Ostrava.
- SCHMELZOVÁ, R. (2008): Průmyslové dědictví a jeho perspektivy. In: FOLTÝN, D. (ed.): Prameny paměti: sedm kapitol o kulturně historickém dědictví pro potřeby výchovné praxe. Katedra dějin a didaktiky dějepisu Pedagogické fakulty UK, Praha, s. 271 -297.
- ŠENBERGER, T., ŠTĚDRÝ, F. (2004): Brownfields a průmyslové dědictví – nástroj rehabilitace sídel krajiny. Výzkumné centrum průmyslového dědictví ČVUT, Praha.
- ŠOBÁŇOVÁ, P. & MUSILOVÁ K. (2018): Kultura, umění a výchova: Výběr z textů 2013–2016. Muzejní a galerijní pedagogika. Edukace v kultuře. Česká sekce INSEA, Olomouc.
- STADLER, A. G. (2004): Konverze - všelék průmyslové památkové péče? Příklady z Rakouska. Zprávy památkové péče, 64, 4, Praha, 279-283
- TOMÍŠKOVÁ M. (2013): Průmyslové dědictví a cestovní ruch. Urbanismus a územní rozvoj, 14, 3, Praha, 28 – 32.
- TOMÍŠKOVÁ M. (2008): Trasy industriálního dědictví. Ústav územního rozvoje Brno, Brno.

TYLLNER L. (2010): Tradiční hudba - hledání kořenů. Etnologický ústav AV ČR, Praha.

TRANTINA V. (2002): Almanach příspěvků k 110. výročí březohorské důlní katastrofy: 31. 5. 1892 - 31. 5. 2002. Spolek Prokop, Příbram

VELFL J. (2002): Březohorský rudní revír a 70. výročí dosažení evropského rekordu hloubky dolu Anna. In: Okresní archiv a okresní muzeum (ed.): Podbrdsko, 2012, Okresní archiv a okresní muzeum, Příbram, 157-172

VELFL, J., TRANTINA V. (2004): Hornické muzeum Příbram. Fraus, Plzeň.

VELFL, J. (2008): Památky Příbrami v obrazech. Město Příbram, Příbram.

VELFL, J. (2003): Příbram v průběhu staletí. Městský úřad Příbram, Příbram.

ZEMÁNKOVÁ H. (2003): Tvořit ve vytvořeném, Akademické nakladatelství CERM, Brno

Zákony:

Zákon č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů

Seznam použitých internetových portálů

ČSÚ: Počet obyvatel k 1. 1. 2020. Dostupné z:

https://www.czso.cz/csu/czso/obyvatelstvo_lide (cit. 5. 5. 2020)

E-MUSEUM (2006): Hornictví. Dostupné z: <http://www.museum.mineral.cz> (cit. 2. 3. 2020)

HORNICKE MUZEUM PŘIBRAM. (2002): Historie. Dostupné z:

<http://www.muzeumpribram.cz/cz/muzeum/historie/> (cit. 13. 4. 2020)

MAPRESS, (2010): Důl Drkolnov v Příbrami. Dostupné z:

<http://www.zdarbuh.cz/reviry/brezohorsky-rudni-revir/dul-drkolnov-v-pribrami/> (cit. 12. 1. 2020)

MONTANREGION KRUŠNÉ HORY - ERZGEBIRGE, O.P.S, (2019): Světové

dědictví. Dostupné z: <http://montanregion.cz/cs/svetove-dedictvi.html> (cit. 13. 1. 2020)

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV (2019): Památky s mezinárodním statutem.

Dostupné z: <https://www.npu.cz/pamatky-unesco> (cit. 9. 4. 2020)

VALENTA V. (2008): Historie hornictví. Dostupné z:

<http://podzemi.solvayovylomy.cz/histor/lokality/pribram1/pribram1.htm> (cit. 24. 5. 2020)

ZDAŘ BŮH.CZ (2009): Historie bývalých uranových dolů. Dostupné z:

<http://www.zdarbuh.cz/reviry/ud-pribram/historie-byvalych-uranovych-dolu-pribram-ii-cast/> (cit. 14. 3. 2020).

KRAJSKÁ HYGIENICKÁ STANICE: Okres Příbram. Dostupné z:

http://www.khsstc.cz/obsah/Pribram_58_1.html (cit. 12. 6. 2020)

Seznam tabulek

Tabulka 1: Spravovatelé pozůstatků hornické činnosti v regionu Příbramsko	28
Tabulka 2: Přehled uranových dolů	37
Tabulka 3: Seznam prvků spojených s hornickou tematikou a jejich hodnocení respondenty ...	40
Tabulka 4: Pozitiva a negativa hornické minulosti regionu	43
Tabulka 5: Znalost událostí spojených s hornickou minulostí regionu.....	44
Tabulka 6: Znalost poboček Hornického muzea Příbram:	46
Tabulka 7: Vnímání zvýšeného turismu ve městě Příbram.....	47
Tabulka 8: Pozitiva a negativa zvýšeného turismu	48
Tabulka 9: Hodnocení nakládání města Příbram s hornickými památkami.....	48

Seznam grafů

Graf 1: Hodnocení hornických pozůstatků.....	41
Graf 2: Pozitiva hornické minulosti regionu.....	42
Graf 3: Negativa hornické minulosti regionu.....	43

Seznam obrázků

Obrázek 1: Administrativní rozdělení okresu Příbram	21
---	----

Seznam příloh

Příloha 1: Dotazník	
---------------------	--

Příloha 1: Dotazník

Dobrý den, jmenuji se Martin Petřík, jsem studentem geografie na přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy a právě zpracovávám dotazník pro mou bakalářskou práci. Požádal bych vás o jeho vyplnění. Výsledky budou publikovány pouze v bakalářské práci a jsou anonymní.

Jaké objekty a prvky spojené s hornickou minulostí regionu znáte? A každý, který znáte, se pokuste ohodnotit. (0 je nejhorší a 5 je nejlepší)

Jaká pozitiva spatřujete v hornické minulosti regionu?

Jaká negativa spatřujete v hornické minulosti regionu?

Znáte nějaké události spojené s připomínáním hornické minulosti? Pokud ano, jaké?

Účastníte se těchto událostí pravidelně?

Znáte nějaké části/pobočky hornického muzea? Pokud ano, jaké?

Jak vnímáte vypsání pobočky? (0 je nejhorší, 5 je nejlepší)

Vnímáte s hornickými památkami zvýšený turismus ve městě?

Pokud ano:

Jaká pozitiva spatřujete?

Jaká negativa spatřujete?

Jak hodnotíte způsob nakládání města s hornickými památkami?

Máte nějaké připomínky k tematice?

Hodící se zakroužkujte:

Pohlaví: muž žena ostatní

Věk: 0-15 16-30 31-45 46-60 60 a více

Jsem rodák Příbrami / přistěhoval jsem se do okresu/města / žiji v okrese Příbram

Jak dlouho žijete v okrese Příbram?

Děkuji za vyplnění a při větším zájmu o danou problematiku se na mne můžete obrátit.

Email: petrikmar@natur.cuni.cz